

Muutused rahavoogudes ja finantssanktsiooni rakendamises pärast Vene-Ukraina sõja algust

31.08.2022

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	3
A BRIEF SUMMARY	8
SISSEJUHATUS	13
1. PIIRIÜLESED MAKSED	16
1.1. Maksed Venemaaga	16
1.2. Maksed Valgevenega	19
1.3. Muutused piiriülestes maksetes teiste riikidega	20
2. VENE JA VALGEVENE ISIKUTE HOIUSED EESTIS.....	24
2.1. Vene isikute hoised Eestis	24
2.2. Valgevene isikute hoised Eestis	25
3. VIRTUAALVÄÄRINGUD.....	26
3.1. Vene klientidega seotud virtuaalväeringute käive.....	26
3.2. Valgevene klientidega seotud virtuaalväeringute käive.....	28
4. SULARAHA MAHTUDE MUUTUS	30
5. FINANTSSANKTSIOONI KOHALDAMINE JA SANKTSIOONIST HOIDUMINE.....	35
5.1. Võimalik finantssanktsioonist hoidumine kolmandate riikide kaudu.....	35
5.2. Sanktsiooni kohaldamine.....	37
5.3. Finantssanktsiooni mitteõiguspärane kohaldamine.....	38
5.4. Külmutatud vahendid	39

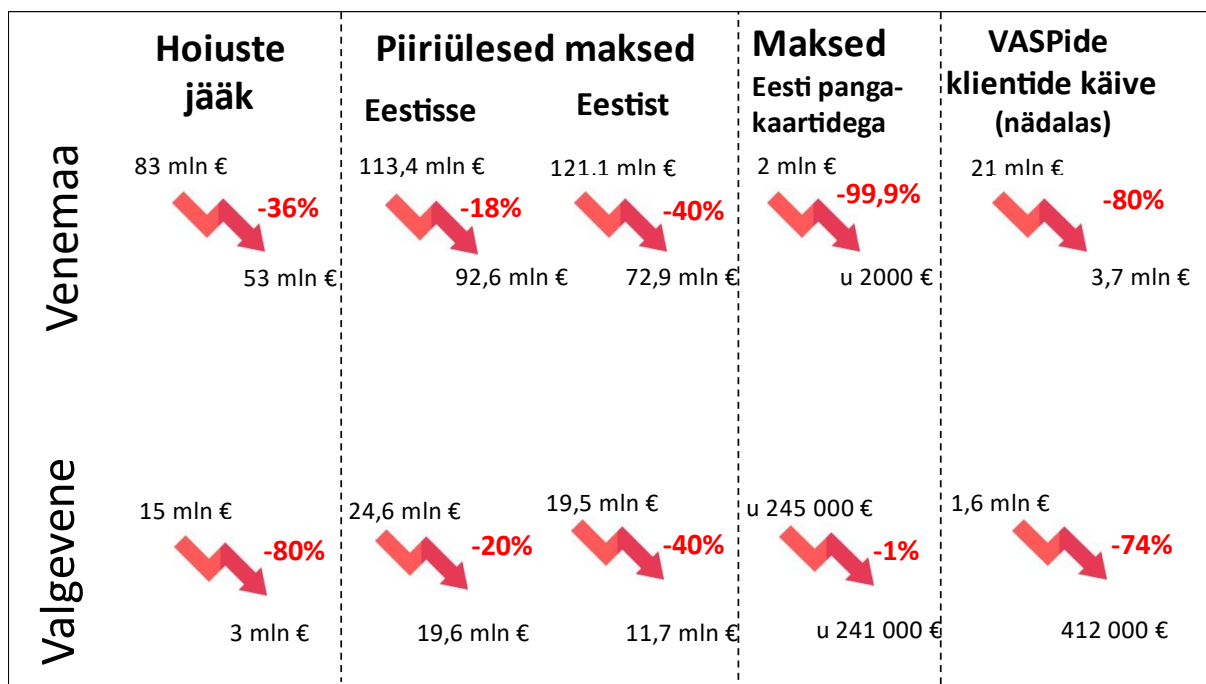
Lühikokkuvõte

24. veebruaril 2022 alustas Venemaa agressiooni Ukraina vastu. Euroopa Liit astus vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas kiiresti ja otsustavalt samme. 2022. aasta esimesel poolaastal võttis EL vastu kuus sanktsioonipaketti Venemaa ja Valgevene suhtes. Need sisaldavad nii individuaalseid (st konkreetsele isikutele seatud) piiravaid meetmeid kui Vene Föderatsiooni (VF) ja Valgevene suhtes kehtestatud finants-, kauba-, kui transpordisanktsioone.

Käesolev analüüs annab ülevaate, kuidas muutus **Venemaa ja Valgevene isikute hoiuste maht, piiriülesed maksed Venemaa ja Valgevenega**, Eesti tegevusloaga virtuaalväeringu teenuse pakkujate **Venemaa ja Valgevene füüsilisest isikust klientidele vahendatud virtuaalväeringu teenuste käive**, ning **sularaha mahtude muutus Eestis**. Samuti anname ülevaate **finantssanktsiooni rakendamisest Eestis**.

Sõja esimestel kuudel vähenesid järsult Vene ja Valgevene isikute deposiidid Eestis, piiriülesed maksed Venemaa ning Valgevenega, Eesti krediidasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed ja sularaha väljavõtmine Venemaal ning Eesti tegevusloaga virtuaalväeringu teenuse pakkujate (VASPide) Vene klientidele vahendatud teenuste käive. Vene ja Valgevene kodanike aktiivsus Eesti ettevõtete asutamisel sõja alguskuudel ei muutunud. Sularaha nõudlus tõusis sõja esimesel kolmel nädalal Eestis 2–3 korda võrreldes sõjaeelsega, naastes seejärel sõjaeelsele tasemele.

Sõja algusest kuni juuni lõpuni laekus Rahapesu Andmebüroole (RAB) **545 rahvusvahelise sanktsiooni teadet** (2021. aastal kokku 99 teadet), 30 juhul tuvastas RAB finantssanktsiooni õiguspäraselt kohaldamata jätmise. Sõja algusest alates **on kasvanud** suurte Eestist väljaminevate piiriüleste maksete maht ja eksport riikidesse, mida seostatakse sanktsioonist hoidumisega. RAB pöörab neile tehingutele ka tulevikus kõrgendatud tähelepanu.

Vene ja Valgevene isikute hoiused Eestis

- Vene isikute (kodumajapidamised ja ettevõtted, v.a finantsettevõtted) **deposiitide jääk Eesti krediitiasutustes on alates Venemaa agressiooni algusest Ukrainas järsult vähenenud**: 83 miljonilt eurolt veebruaris 53 miljoni euroni juunis.
- 8. aprillil 2022 kehtestatud V sanktsioonipakett keelas üle 100 000-euroste deposiitide vastuvõtmise Venemaalt. Seisuga 26.02.2022 oli **109 Vene isikut**, kelle hoiuse maht mõnes Eesti krediitiasutuses ületas 100 000 eurot: 104 kodumajapidamist, üks krediitiasutus, üks äriühing ja kolm valitsemissektori asutust. Nende Vene isikute hoiuste kogumaht oli **46,6 miljonit eurot**.
- Valgevene isikute (kodumajapidamised ja ettevõtted, v.a finantsettevõtted) deposiitide jääk Eesti krediitiasutustes vähenes drastiliselt: kui veebruaris 2022 oli see 15 miljonit eurot, siis juunis 3 miljonit.
- Seisuga 10.03.2022 oli **seitse Valgevene** isikut, kellel oli Eesti krediitiasutuses hoius mahuga üle 100 000 euro, neist kuus olid kodumajapidamised (st eraisikud, hoiuste maht kokku 2,95 miljonit eurot) ja üks äriühing (hoiuse maht veidi alla 180 000 euro).

Maksed

- Piiriülesed maksed Venemaaga on alates Venemaa agressiooni algusest Ukrainas 24.02.2022 tunduvalt vähenenud. **Piiriülesed maksed Venemaalt Eestisse vähenesid 18%** (113,4 miljonilt eurolt veebruaris 92,6 miljoni euroni mais 2022) ja **maksed Eestist Venemaale vähenesid 40%** (121,1 miljonilt eurolt veebruaris 72,9 miljoni euroni mais).
- Sõja alguses kasvas kordades mitmete **mootorikütuse hulgimüügiga ning raua, terase ja ferrosulamite tootmise, elektrimaterjalide jms hulgimüügiga** tegelevate Vene kodanike ettevõtete suurte (üle 10 000-euroste) piiriüleste maksete maht.
- **Vene ja Valgevene e-residentide ettevõtete** (v.a üks kütusefirma) suurte (üle 10 000-euroste) piiriüleste maksete maht on väga tagasihoidlik ning nende **suurte piiriüleste tehingute mahud ei muutunud sõja alguskuudel (veebruar – aprill 2022)**.
- **Piiriüleste maksete maht Valgevenega** on tagasihoidlik (paarkümmend miljonit eurot kuus) ning vähenes sõja esimesel neljal kuul (Eestisse laekuvad maksed 40% ja väljuvad maksed 20%).
- Sõja neljal esimesel kuul **kasvas** suurte Eestist väljaminevate piiriüleste maksete maht **Armeeniasse, Aserbaidžani, Austraaliasse, Austriasse, Bulgaariasse, Egiptusesse, Gruusiasse, Ghanasse, Jerseyse, Jordaaniasse, Kasahstani, Türgi ja Usbekistani**. Sissetulevad maksed **on suurenenud Araabia Ühendemiraatidest, Bulgaariast, Hiinast, Küprosel, Liibanonist, Luksemburgist ja Türgist**. Osaliselt on see selgitatav sõjast tingitud kaubavoogude muutusega, kuid samuti on mitmeid antud riikidest kajastatud rahvusvahelises meedias kui sanktsioonist eemale hoidumisele kaasaaitajaid.
- Pärast sõja algust **aktiveerus Vene kodakondsusega Eesti e-residentide pangateenuste kasutamine**. Kui jaanuaris tegi 170 Vene kodakondsusega Eesti e-residenti ID-kaardiga kokku 2035 (autentimis- või allkirjastamis) toimingut, siis märtsis tegi 252 e-residenti kokku 4437 tehingut. **Ka Valgevene kodanikest Eesti e-residentide ID-kaardi kasutamise aktiivsus kasvas** pärast sõja algust (31 kasutajat

jaanuaris ja 50 märtsis), kuid oli võrreldes Vene e-residentidega märksa tagasihoidlikum.

- **Pärast sõja algust vähenesid olematuks Eesti krediidasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed Venemaal**, kui märtsis 2022 peatasid Visa ja Mastercard oma äritegevuse Venemaal. Pangakaardiga tehtud kuiste maksete maht vähenes 99,9%, ca 2 miljonilt jaanuaris-veebruari 2022 paari tuhande euronit aprillis-juunis 2022.
- Eesti krediidasutuste pangakaartidega tehtud maksete maht Valgevenes oli 2022. aasta esimesel poolel muutlik ning kogumaht tagasihoidlik.
- **Vene ja Valgevene kodanike aktiivsus Eesti ettevõtete asutamisel jäi sõja alguskuudel muutumatuks**. Kahel viimasel aastal (koroonapandeemia ajal) on Vene ja Valgevene kodanike poolt Eestis asutatud ettevõtete arv olnud langustrendis.

Virtuaalvääringud

- V sanktsioonipaketiga keelati 8. aprillil 2022 osutada krüptovara rahakoti-, konto- või hoidmise teenuseid Venemaa kodanikele või Venemaal elavatele füüsilistele isikutele või Venemaal asutatud juriidilistele isikutele, üksustele või asutustele, kui füüsilise või juriidilise isiku, üksuse või asutuse krüptovarade koguväärtus rahakoti-, konto- või hoidmisteenus osutaja kohta ületab 10 000 eurot.
- 52 Eesti tegevusloaga VASPil¹ oli 2022. aasta esimeses pooles Vene kliente². Vene agressiooni algus Ukrainas veebruari lõpus ega selle järel kehtestatud sanktsioon **ei toonud kaasa järske muutusi Eesti tegevusloaga VASPide Vene klientide arvus**. Vene klientide osakaal koguklientidest oli neil 2022. aasta esimeses pooles ca 12%. Küll aga **vähenes drastiliselt – ligi 80% – Vene klientidele vahendatud teenuste käive**: 21 miljonilt nädalas vahetult enne agressiooni algust 3,7 miljonini nädalas mai lõpus, Vene klientide osakaal kogukäibes vähenes 8,7%-lt 1,2%-ni. Selle suure languse tõi kaasa peamiselt ühe VASPi Vene klientide käibe langus, ülejäänud VASPide Vene klientidega seotud käive oli stabiilne. Nende VASPide klientide koguarv ja käivate kogumaht üldiselt kasvas.
- 26 Eesti tegevusloaga VASPil oli 2022. aasta esimeses pooles Valgevene kliente¹. Valgevene klientidele vahendatud virtuaalvääringu teenuste maht on märksa tagasihoidlikum kui Vene klientide oma (kogukäibest 2022. aasta jaanuaris 0,5%, mais alla 0,2%) ning Valgevene klientide osakaal koguklientidest tagasihoidlik (2%). Sõja alguses ulatus see 1,4 miljoni euronit nädalas, mai lõpuks oli vähenenud 400 000 euronit. Vähenemine polnud lineaarne, sarnaselt piiriüleste maksetega oli virtuaalvääringute vahendatud teenuste käive hüplik, nädalased kõikumised ulatusid mitmesaja tuhande euronit.

Sularaha

- **Sõja alguses suurenes Eestis sularaha nõudlus**. Kui enne 24. veebruari olid päevased väljastusmahud 5–7 miljoni euro piires, siis sõja puhkedes tõusis nõudlus kolmeks nädalaks vahemikku 10–28 miljonit eurot, **naastes seejärel märtsi keskpaigas**

¹ 2022. aasta aprilli seisuga oli kokku Eesti tegevusloaga 371 VASPit.

² Vähemalt 10 klienti ja/või klientidele vahendatud teenuste käive vähemalt 1000 eurot.

sõjaelsele tasemele. Eelkõige kasvas 50- ja 100-euroste nõudlus, mida elanikud arvatavasti kasutavad kriisivarudena. Sularaha tagastamine Eesti Panka vähenes sõja alguses, kuna inimesed hakkasid raha kriisivaruna ringlusest kõrvale jätma.

- **Drastiliselt vähenes Eesti krediitiasutuste väljastatud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Venemaal:** kui veebruaris oli see ligi 900 000 eurot, siis aprillist juunini 2022 nullilähedane.
- **Venemaal väljaantud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Eestis vähenes** pärast veebruaris ja märtsis toimunud kiiret kasvu – veebruaris 3,1 ja märtsis 4,8 miljonilt eurolt aprillis ja mais nullini.
- Eesti krediitiasutuste poolt väljastatud pangakaartidega Valgevenes sularaha väljavõtmise maht on tagasihoidlik (2022. aasta esimesel viiel kuul 100 000–160 000 eurot kuus) ning pole sõja algusest olnud kindla trendiga (kasvas märtsis-aprillis, vähenes mais-juunis).
- **Alates 2018. aastast on nii Vene-Eesti kui Eesti-Vene suunal deklareeritud sularaha maht pidevalt vähenenud, kuid pärast Venemaa agressiooni Ukrainas on märgata deklareeritud sularaha mahu kasv:** esimese viie kuu kogusumma moodustas 70% (2,5 miljonit eurot: 1 675 407 EUR, 592 853 EUR Ameerika dollarites, 254 554 EUR Vene rublades ja 17 096 EUR muus valuutas) 2021. aasta kogumahust Vene-Eesti ja 67% (1,1 miljonit eurot: 538 171 EUR, 521 118 EUR Ameerika dollarites ja 55 377 EUR Vene rublades) Eesti-Vene suunal.
- Sularahadeklaratsioonide analüüsist selgus, et **sõja ajal ei ole tekkinud eraisikust korduvdeklareerijaid.** Eraisikute deklaratsioonide andmed annavad alust arvata, et **deklareeritud sularaha puhul on tegemist isiklikel eesmärkidel veetud sularahaga.**

Sanktsioonid

- Sõja algusest kuni 30.06.2022 laekus RABile **545 ISR ehk rahvusvahelise sanktsiooni teadet, millest 30 puhul tuvastati finantssanktsiooni õiguspäraselt kohaldamata jätmine.** Selles ajavahemikus **andis RAB tagasisidet ligikaudu 400 teatele, vastas 151 selgitustaotlusele ja päringule ning väljastas üle 35 erandi.**
- Aprillist kuni juunini 2022 olid RABile esitatud kaubandussanktsiooni teadetes (teate indikaator ISR 5)³ enimmainitud tootegrupid **puidutooted ja saematerjal.** Järgnesid määrdeained, õlid ja keemiatooted ning mehhanismide osad. Teadete analüüs näitab, et Eesti ettevõtete roll on tihti transpordi- ja ekspedeerimisteenuse osutamine.
- Kuigi nagu eespool öeldud, piiriülesed maksed on kasvanud riikidega, mille osas eksisteerib sanktsioonist eemale hoidumise oht, tuginedes teiste riikide praktikale ja hinnangutele, **ei näita RABile saadetud teated, et kaubavood oleks suunatud ümber eesmärgiga hoiduda ebaseaduslikult sanktsioonist.** Üksikute suuremate ettevõtete osas, kes teevad suuremahulisi tehinguid nende riikidega (nt Araabia Ühendemiraadid ja Türgi), on laekunud ISR teateid. Lisaks on üksikute ettevõtete puhul näha **piiriüleste maksete vähenemist Vene ja Valgevene suunal ja suurenemist riikidega,** mille kaudu võidakse sanktsioonist hoiduda. Seetõttu jälgib RAB olukorda aktiivselt ka edaspidi.

³ ISR5 indikaator „Muu sanktsiooni liigis toodud piirangute kohaldamine (v.a finantssanktsioon) või muu sanktsiooni liigi kohaldamise kahtlus“ võeti kasutusele aprillis 2022.

- RABile saadetud ISR teated **ei näita, et Eestis oleks realiseerunud meedias rohkelt kajastatud kaubandussanktsioonist eemale hoidumise oht läbi Kesk-Aasia, Kaukaasia või Lähis-Ida riikide**. Oluline on aga ära märkida, et ainuüksi tehing osapoolega loetletud regioonides ei ole piisav põhjus RABile teate tegemiseks ning selle tõttu ei pruugi teadetes kajastuda mainitud trend. Samuti tuleb silmas pidada, et sanktsiooni mõju on pikaajaline ja laekuvast infost hakkavad suundumused välja joonistuma pikema ajaperioodi möödudes. Seetõttu jälgib RAB antud riikidega seotud tervikpilti ka tulevikus.
- RABile esitatud teated viitavad, et Vene kodanikud **pole vaadeldaval perioodil suurendanud raha paigutamist Eesti kinnisvarasse**. Samuti **ei ole realiseerunud eurode ja liikmesriikide ametlikus väeringus nomineeritud pangatähtede väljaveo oht Venemaale või Valgevenesse**, mis oleks seotud sanktsioonist kõrvalehoidmisega. See oli ka sanktsiooni kehtestamise eesmärk.
- Finantssanktsiooni mitteõiguspärane kohaldamine (sanktsiooni kohaldamata jätmine ja valesti kohaldamine) pole olnud massiline, kuid **silma paistab üks krediidasutus, kes on märkimisväärselt enam eksinud Vene kodanikele kehtestatud 100 000 euro deposiitide keelu osas**, kuna süsteemide arendamine võttis aega.

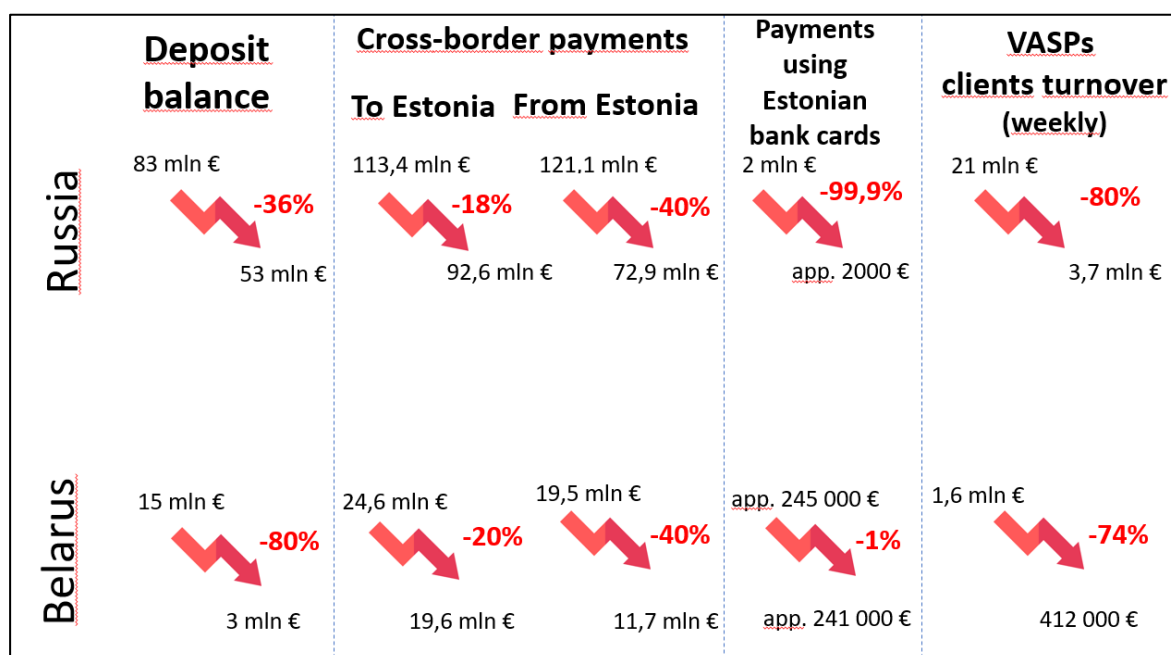
A brief summary

On 24th of February 2022, Russia started its aggression against Ukraine. In response to the Russian aggression in Ukraine, the European Union took fast and decisive steps. In the first half of 2022, the EU adopted six sanction packages against Russia and Belarus. The packages include both individual (i.e. imposed on specific individuals and entities) restrictive measures as well as financial, trade and transport sanctions against the Russian Federation (RF) and Belarus.

This analysis provides an overview of the changes in the volume of the **deposits of Russian and Belarusian persons, cross-border payments with Russia and Belarus**, the turnover of the virtual asset services mediated to Russian and Belarusian natural person customers of the virtual asset service providers (VASPs) with an Estonian authorisation for economic activity, and the use of cash in Estonia. We will also give an overview of the **implementation of financial sanctions in Estonia**.

In the first months of the war, the deposits of Russian and Belarusian persons in Estonia, cross-border payments with Russia and Belarus, payments and cash withdrawals made with bank cards issued by Estonian credit institutions in Russia and the turnover of the services mediated by VASPs with an Estonian authorisation to Russian customers decreased sharply. The activity of Russian and Belarusian citizens in establishing Estonian companies did not change in the early months of the war. In the first three weeks of the war, the demand for cash increased 2-3 times in Estonia and then returned to the pre-war level.

From the beginning of the war until the end of June, **545 International Sanctions Reports** were submitted to the Financial Intelligence Unit (a total of 99 in 2021), and the Financial Intelligence Unit (FIU) identified failure to lawfully apply a financial sanction in 30 cases. Since the beginning of the war, the volume and export of large cross-border payments made from Estonia to countries associated with sanctions evasion, have **increased**. The FIU will continue to pay particular attention to these transactions.

Deposits of Russian and Belarusian persons in Estonia

- The **balance of the deposits** of Russian persons (households and companies, except financial companies) **at Estonian credit institutions has sharply decreased since the beginning of Russian aggression in Ukraine**: from 83 million euros in February to 53 million euros in June.
- The fifth sanctions package imposed on 8 April 2022 prohibited the acceptance of deposits exceeding 100,000 euros from Russia. As of 26 February 2022, there were **109** Russian persons whose volume of deposits at an Estonian credit institution exceeded 100,000 euros: 104 households, 1 credit institution, 1 company and 3 government sector institutions. The total volume of the deposits of these Russian persons amounted to **46.6 million euros**.
- The balance of the deposits of Belarusian persons (households and companies, except financial companies) at Estonian credit institutions decreased dramatically: from 15 million euros in February 2022 to 3 million in June.
- As of 10 March 2022, there were **7** Belarusian persons with deposits exceeding 100,000 euros at an Estonian credit institution; 6 of them were households (i.e. private persons, deposits totalling 2.95 million euros) and 1 was a company (deposit volume slightly below 180,000 euros).

Payments

- Cross-border payments with Russia have considerably decreased since the beginning of Russian aggression in Ukraine on 24 February 2022. **Cross-border payments from Russia to Estonia decreased by 18%** (from 113.4 million euros in February to 92.6 million euros in May 2022) and **payments from Estonia to Russia decreased by 40%** (from 121.1 million euros in February to 72.9 million euros in May 2022).
- At the beginning of the war, the volume of large cross-border payments (over 10,000 euros) of several companies of Russian citizens engaged in the **wholesale of motor fuel** and the **manufacturing of iron, steel and ferro-alloys and the wholesale of electrical materials, etc.**, increased several times.
- The volume of large (over 10,000 euros) cross-border payments by the **companies of Russian and Belarusian e-residents** (except one fuel company) is very modest and the **volumes of these large cross-border transactions did not change in the early months of the war (February–April 2022)**.
- The **volume of cross-border payments with Belarus** is modest (a couple of dozen million euros per month) and decreased in the first four months of the war (payments to Estonia making up 40% and from Estonia 20%).
- In the first four months of the war, the volume of large cross-border payments from Estonia to **Armenia, Azerbaijan, Australia, Austria, Bulgaria, Egypt, Georgia, Ghana, Jersey, Jordan, Kazakhstan, Turkey and Uzbekistan increased**. Incoming payments have **increased from the United Arab Emirates, Bulgaria, China, Cyprus, Lebanon, Luxembourg and Turkey**. This is partly explained by changes in trade flows due to the war, but several of these countries have also been reported in the international media as contributing to sanction evasion.

- After the war began, **the use of banking services by Estonian e-residents with Russian citizenship became more active**. In January, a total of 2,035 (authentication or signing) transactions were made by 170 Estonian e-residents with Russian citizenship using an ID-card, whereas in March, 252 e-residents made a total of 4,437 transactions. **The activity in using the ID-card by Estonian e-residents who are citizens of Belarus also increased** after the war began (31 users in January and 50 in March) but was much more modest compared to that of Russian e-residents.
- **After the onset of the war, payments made in Russia with bank cards issued by Estonian credit institutions dropped to zero** when in March 2022, Visa and Mastercard suspended their business activities in Russia. The volume of monthly payments made using a bank card decreased by 99.9%, from approximately 2 million euros in January–February to a couple of thousand euros in April–June 2022.
- The volume of payments made in Belarus using the bank cards of Estonian credit institutions varied in the first half of 2022 and the total volume was modest.
- **The activity of Russian and Belarusian citizens in establishing Estonian companies did not change in the early months of the war**. In the last two years (during the coronavirus epidemic), the number of companies established in Estonia by Russian and Belarusian citizens has been on a decline.

Virtual currencies

- On 8 April 2022, the fifth sanctions package prohibited the provision of cryptoasset wallet, account or custody services to Russian nationals or natural persons residing in Russia, or legal persons, entities or bodies established in Russia, if the total value of cryptoassets of the natural or legal person, entity or body per wallet, account or custody provider exceeds 10,000 euros.
- In the first half of 2022, there were 52 VASPs with an Estonian authorisation who had Russian customers⁴. The beginning of Russian aggression in Ukraine at the end of February and the sanctions imposed thereafter **did not bring about any drastic changes in the number of the Russian customers of VASPs with an Estonian authorisation**. Russian customers accounted for about 12% of their total customers in the first half of 2022. However, **the turnover of the services mediated to Russian customers decreased drastically – by nearly 80%**: from 21 million per week just before the beginning of the aggression to 3.7 million per week at the end of May; the share of Russian customers in the total turnover decreased from 8.7% to 1.2%. This major decrease was mainly caused by a decline in the turnover of the Russian customers of one VASP, while the turnover related to the rest of the VASPs' Russian customers remained stable. Overall, the total number of the customers of these VASPs and the total turnover volume increased.
- 26 VASPs with an Estonian authorisation had customers from Belarus in the first half of 2022¹. The volume of virtual asset services mediated to Belarusian customers is much more modest than that of Russian customers (0.5% of the total turnover in January 2022, less than 0.2% in May), and the share of Belarusian customers in total

---

⁴ At least 10 customers and/or a turnover of at least 1,000 euros for the services mediated to the customers.

customers is modest (2%). At the beginning of the war, it amounted to 1.4 million euros a week, and by the end of May, had dropped to 400,000 euros. The decrease has not been linear. Similarly to cross-border payments, the turnover of the services mediated by virtual asset service providers was volatile, with weekly fluctuations ranging between several hundred thousand euros.

Cash

- **At the beginning of the war, the demand for cash increased in Estonia.** Before 24 February, the daily output was 5–7 million euros, but after the onset of the war, demand increased to the range of 10–28 million euros for three weeks, **then returned to pre-war levels in mid-March.** There was a particular increase in the demand for 50-euro and 100-euro bank notes, which people are probably using as a crisis reserve. The return of cash to the Bank of Estonia decreased at the beginning of the war as people refrained from putting money into circulation, keeping it as a crisis reserve.
- **The withdrawal of cash in Russia using bank cards issued by Estonian credit institutions also decreased drastically:** in February, withdrawals amounted to nearly 900,000 euros, but were close to zero from April to June 2022.
- The withdrawal of cash in Estonia using bank cards issued in Russia also decreased after the rapid increase in February and March – from 4.8 million euros in February and March to zero in April and May.
- The volume of cash withdrawals in Belarus using bank cards issued by Estonian credit institutions is modest (100,000–160,000 euros per month in the first five months of 2022) and has not had a constant trend since the beginning of the war (increased in March and April, decreased in May and June).
- **After the beginning of Russia's aggression in Ukraine, the volume of declared cash movements from both Russia to Estonia and Estonia to Russia has increased:** the total amount of the first five months made up 70% (2,5 million euros) of the total volume for 2021 from Russia to Estonia and 67% (1.1 million euros) from Estonia to Russia.
- The **emerged during the war.** The information in the declarations by private persons analysis of cash declarations revealed that **no redeclaring private persons have** suggests that the **cash declared is cash transported for private purposes.**

Sanctions

- From the beginning of the war until 30 June 2022, the Financial Intelligence Unit (FIU) received **545 ISRs or International Sanctions Reports, of which 30 cases were found by the FIU to not have lawfully applied a financial sanction.** During this period, **the FIU provided feedback to about 400 reports, responded to 151 requests for clarification and inquiries and authorised over 35 exemptions.**
- Between April 2022 and 30 June 2022, **timber products and sawn timber** were the most often mentioned product groups in the trade sanction reports (report indicator ISR 5) submitted to the FIU⁵. These were followed by lubricants, oils and chemical products

---

⁵ The ISR5 indicator “Application of the restrictions specified in other type of sanction (other than financial sanction) or suspicion of the imposition of other type of sanction” was introduced in April 2022.

and parts of mechanisms. Analysis of the reports shows that the role of Estonian companies often lies in the provision of transport and forwarding services.

- Although, as stated above, cross-border payments have become more frequent with countries where there is a risk of sanctions evasion, based on practices and assessments from other countries, **the reports submitted to the FIU do not indicate that trade flows would be diverted with the aim to circumvent sanctions**. Reports of the suspicion of violation of international sanctions (ISR) have been submitted about a few larger companies that carry out large-scale transactions with these countries (e.g. United Arab Emirates and Turkey). Furthermore, a few companies show a **decrease in cross-border payments toward Russia and Belarus and an increase in payments toward countries** through which to circumvent sanctions. Therefore, the FIU continues to actively monitor the situation.
- The ISRs submitted to the FIU **do not show that the risk of circumvention of trade sanctions through Central Asia, the Caucasus or the Middle East countries, which has been spoken a lot about in media, has materialised in Estonia**. However, it is important to note that a transaction with a party in these regions alone is not sufficient to submit a report to the FIU and therefore, this trend may not necessarily be evident in the reports. It should also be kept in mind that the impact of the sanctions is long-term and that trends will be emerging from the information over a longer period of time. So, the FIU will continue to monitor the overall picture of these countries in the future as well.
- The reports submitted to the FIU indicate that Russian citizens **have not increased investments into Estonian real estate in the period observed**. Nor **has the risk of the exportation of euros and bank notes denominated in the official currency of the Member States to Russia and Belarus materialised**, which could be linked to circumventing sanctions. This was also the purpose of imposing sanctions.
- Failure to lawfully apply financial sanctions has not been large-scale, but **one credit institution stands out, which has significantly more often violated the prohibition to accept deposits from Russian citizens exceeding 100,000 euros**, as the development of the systems has been a long-term process.

Sissejuhatus

24. veebruaril 2022 alustas Venemaa agressiooni Ukraina vastu. Maailma julgeoleku- ja majandusolukord muutus sellest päevast kardinaalselt. 21. juuni seisuga oli Ukrainast sõja eest naaberriikidesse põgenenud 5,2 miljonit inimest, lisaks 7 miljonit inimest Ukrainas ümber asunud⁶. Ukraina 44 miljonist elanikust on seega olnud sõja tõttu sunnitud oma kodu jätma enam kui veerand. Eestisse oli 31. juuli seisuga jõudnud ligi 49 000 Ukraina sõjapõgenikku⁷ ja on väga tõenäoline, et isegi sõja lõppemise korral jääb osa neist siia pikemaajaliselt. Paljudel pole enam Ukrainas kodu, kuhu minna ega seda elu, mida nad Ukrainas elasid.

Euroopa Liit astus vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas kiiresti ja otsustavalt samme. 2022. aasta esimesel poolaastal võttis EL vastu kuus sanktsioonipaketti Venemaa ja Valgevene suhtes. Need sisaldavad nii individuaalseid (st konkreetsele isikutele seatud) piiravaid meetmeid kui Vene Föderatsiooni (VF) ja Valgevene suhtes kehtestatud finants-, kauba-, ja transpordisanktsioone.

Käesolevas uuringus anname ülevaate, milliseid muutuseid tõi sõda kaasa maksetes, virtuaalväeringute käibes ja sularaha kasutamises sõja esimestel kuudel. Samuti annab uuring ülevaate finantssanktsiooni rakendamisest Eestis, mille osas on lähtuvalt Rahvusvahelise sanktsiooni seadusest pädevaks asutuseks Rahapesu Andmehüüroo. Kuna Ukraina sõjaga seoses kehtestatud sanktsioonid puudutavad Venemaad ja Valgevenet, siis keskendub ülevaade eelkõige neile kahele riigile. Joonisel 1 on esitatud kokkuvõtlikult kõik 2022. aasta I poolaastal kehtestatud sanktsioonid, sh ka mittefinantssanktsioonid, et luua lugejale tervikpilt. Finantssanktsiooni seisukohalt on väga oluline 8.04.2022 vastu võetud V sanktsioonipakett, millega keelati muu hulgas VF-st üle 100 000-euroste deposiitide vastuvõtt, üle 10 000-eurosed virtuaalväeringu teenused ja alates 12.04.22 välja antud väärtpaberite müük. Analüüsis oleme kasutanud 2022. aasta juuni lõpu seisuga olemasolevaid andmeid.

Täname Finantsinspektsiooni, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Panga ning Maksu- ja Tolliameti kolleege, kes jagasid meiega analüüsis kasutatud andmeid ning oma teadmisi.

Slava Ukraini!

---

⁶ How many Ukrainian refugees are there and where have they gone? BBC, 21.06.2022, <https://www.bbc.com/news/world-60555472>.

⁷ Eestisse saabunud Ukraina sõjapõgenike arv, 05.08.2022, <https://www.politsei.ee/et/ajutise-ja-rahvusvahelise-kaitse-taotlejate-arv>

Joonis 1. Euroopa Nõukogu sanktsioonid vastusena VF agressioonile Ukrainas, I pa 2022.

23.02.22	EL-i I sanktsioonipakett <ul style="list-style-type: none"> • Sihipärased sanktsioonid VF Riigiduma 351 liikme ja veel 27 isiku vastu. • Piirangud majandussuhetele valitsuse kontrolli alt väljas olevate Donetsk ja Luhanski oblastitega. • Piirangud VF juurdepääsule ELi kapitali- ja finantsturgudele ning -teenustele.
24.02.22	Venemaa alustas sissetungi Ukrainasse
25.02.22	EL-i II sanktsioonipakett <p>EL täiendav individuaalsete ja majanduslike meetmete pakett:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Individuaalsed sanktsioonid: piiravad meetmed VF presidendi Vladimir Putini ja välisministri Sergei Lavrovi ning VF riikliku julgeolekunõukogu ja Riigiduma liikmete suhtes, kes toetasid Venemaa sissetungi Ukrainasse. Individuaalseid piiravaid meetmeid kohaldati kokku 654 isiku ja 52 üksuse suhtes. • Majandussanktsioonid: piirati VF ligipääsu kõige olulisematele kapitaliturgudele, ELi kauplemissuhtades Venemaa riigile kuuluvate üksuste aktsiate noteerimine, Venemaalt ELi suunduvaid rahavoogusid; kehtestati nafta rafineerimise kaupade ja tehnoloogia ekspordikeeld, Venemaa lennuettevõtjatele õhusõidukite, varuosade ja seadmete müügi keeld, täiendavad piirangud kahesuguse kasutusega kaupade ja tehnoloogia ekspordile jne.
28.02.22	EL-i III sanktsioonipakett <ul style="list-style-type: none"> • Keeld teha tehinguid VF keskpangaga. • 500 miljoni euro suurune toetuspakett Ukraina relvajõudude varustuse ja varude rahastamiseks. • VF lennuettevõtjatele ELi õhuruumist ülelendamise ja ELi lennujaamadele juurdepääsu keeld. • Uued sanktsioonid veel 26 isiku ja ühe üksuse suhtes. <ul style="list-style-type: none"> • EL jättis SWIFT-süsteemist välja seitse Venemaa pank. • Keeld investeerida tulevastesse projektidesse, mida kaasrahastatakse VF otseinvesteeringute fondist, neis osaleda või neisse muul viisil panustada. • Keeld müüa, tarnida, üle kanda või ekspordida euro pangatähti Venemaale või mis tahes füüsilisele või juriidilisele isikule Venemaal. • Kanalite Sputnik ja Russia Today ringhäälingutegevuse peatamise ELis.
9.03.22	Piiravad meetmed VF ja Valgevene suhtes <ul style="list-style-type: none"> • Piirang SWIFT teenuste osutamisele kolmele Valgevene pangale. • Keeld teha tehinguid Valgevene Keskpangaga. • Keeld ELi kauplemissuhtades Valgevene riigile kuuluvate üksuste aktsiate noteerimisele ja nendega seotud teenuste osutamisele. • Piirati märkimisväärselt Valgevenest ELi suunduvaid rahavooge. • Keeld tarnida euro pangatähti Valgevenes. • Täiendavad piiravad meetmed seoses merenavigatsioonikaupade ja raadiosidetehnoloogia ekspordiga VF-sse. • Piiravad meetmed veel 160 isiku suhtes, sh 14 peamistes majandussektorites tegutsevat oligarhi ja silmapaistvat ettevõtjat ning 146 Venemaa Föderatsiooninõukogu liiget.

Jätkeb järgmisel lehel

15.03.22

EL-i IV sanktsioonipakett

- Keelati kõik tehingud teatavate VF omandis olevate äriühingutega.
- Keelati krediidireitinguteenuste osutamine mis tahes VF isikule või üksusele.
- Keelati uued investeeringud VF energeetikasektorisse.
- Täiendati loetelu VF kaitsesektori ja tööstusliku baasiga seotud isikutest, kelle suhtes kehtivad rangemad ekspordipiirangud.
- Kaubanduspiirangud raua ja terase ning luksuskaupade suhtes.
- Sanktsioonid veel 15 isiku ja 9 üksuse suhtes.

8.04.22

EL-i V sanktsioonipakett

Finantssanktsioonid:

- Keelati üle 100 000-euroste deposiitide vastuvõtmine VF-st.
- Keelati üle 10 000-eurosed virtuaalvara teenused VF suunal.
- Keelati pärast 12.04.22 välja antud vabalt võõrandatavate väärtpaberite müük mistahes EL liikmesriigi vääringus VF suunal.
- Keelati mistahes EL liikmesriigi vääringus rahatähtede müük, pakkumine, üleandmine ja eksport VF suunal (erandiks mh füüsilise isiku või tema pereliikme reis).
- Keelati avalike lepingute ja hangete tegemine ja nende jätkamine VF partneritega.
- Keelati toetuse, rahastuse ja rahalise abi andmine VF-le EL, Euratomi ja liikmesriikide riiklike programmide ja lepingute alusel.
- Keelati teenused VF seosega trustidele ja samalaadsetele üksustele.

Kaubaveo sanktsioonid:

- Keelati tahkete fossiilsete kütuste, sh kivisöe, turba jms import VF-st ja selle kauba liikumisega seotud teenuste osutamine ja rahastamine.
- Keelati teatud kaupade (mh koorikloomad, kalamari, tsement, alkohol, väetised, kumm, puit, teatud klaas, hõbe, alumiiniumplaadid, laevad, mööbel jms) importimine VF ja sellise kauba liikumisega seotud teenuste osutamine ja rahastus.
- Keelati VF tööstusvõimekuse kasvu võimaldavate kaupade eksport ja sellega seotud teenuste osutamine ja nende rahastamine.
- Keelati VF LNG sektori võimekuse kasvu võimaldavate kaupade eksport ja sellega seotud teenuste osutamine ja nende rahastamine.
- Keelati täiendavate luksuskaupade eksport ja seotud teenused VF-sse (sh pärlid, teemandid, vääriskivid, hõbe, kuld, plaatina, väärismetallist ehted jms, samuti öövaatlusseadmed, binoklid, teleskoobid, sihikud jms).
- Keelati lennunduses ja kosmosetööstuses vajaliku varustuse ja tehnoloogia ning lennukikütuse ja kütuselisandite eksport ja seotud teenused VF-le.
- Kitsendati VF-le sõjalise kauba ekspordile kehtinud erandit.

Transpordisanktsioonid:

- Keelati VF lipu all sõitvate laevade sisenemise lubamine ELi sadamatesse.
- Keelati VF-s asutatud maismaatranspordiettevõtetel transportida kaupu ELis ja läbi

21.04.22

Sanktsioonid kahe Venemaa ettevõtja vastu

- Sanktsioonid veel kahe Venemaa ettevõtja vastu: Serhiy Vitaliyovich Kurchenko ja Yevgeniy Viktorovich Prigozhin..

3.06.22

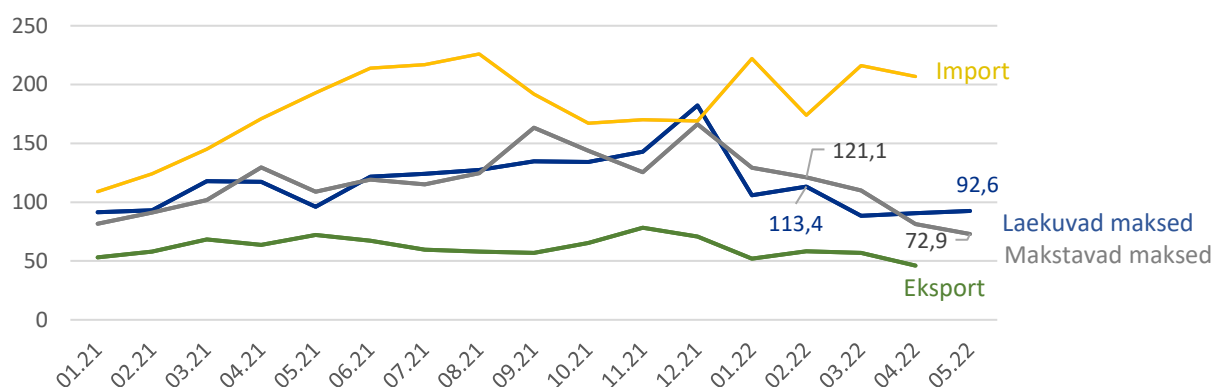
EL-i VI sanktsioonipakett

- Mõne üksiku erandiga keeld importida VF-st naftat ja rafineeritud naftatooteid.
  - SWIFTi-keeld veel kolmele VF pangale ja ühele Valgevene pangale.
  - Veel kolme VF riikliku väljaande levitamise peatamine ELis.
- Sanktsioonid veel 65 isiku ja 18 üksuse suhtes.

1. Piiriülesed maksed

1.1. Maksed Venemaaga

Piiriülesed maksed Venemaaga on alates Vene agressiooni algusest tunduvalt vähenenud (joonis 2). 2021. aastal toimunud stabiilne kasv asendus 2022. aastal pärast sõja algust langusega. 2022. aasta maikuu oli **laekuvate piiriüleste maksete maht ligi 20%** ja **makstavate maksete maht ligi 40%** madalam kui 2022. aasta veebruaris. Eksport Venemaaga vähenes veebruarist aprillini märksa vähem (ca 12 miljonit eurot) ning impordimaht kasvas.

Märkus: ekspordi ja impordi andmed on Statistikaameti aruandest VK12

Joonis 2. Venemaalt laekuvate ja Venemaale makstavate piiriüleste maksete maht, import ja eksport Venemaaga, miljonit eurot, jaan 2021–mai 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon, Statistikaamet)

Eesti Panga andmed suuremahuliste (väärtuses 10 000 või enam eurot) piiriüleste maksete kohta näitavad sama pilti: maksete maht vähenes pärast sõja algust tunduvalt (tabel 1). Kui 2021. aastal eurodes ja USA dollarites tehtud maksete maht märtsis võrreldes veebruariga kasvas, siis 2022. aastal vähenesid euromaksed ligi 5 miljoni võrra ja dollarimaksed 10,5 miljoni võrra. Drastiliselt vähenesid ka naelsterlingutes Venemaalt Eestisse tehtud suuremahulised piiriülesed maksed. Rublamaksed vähenesid märtsis samuti, kuid aprillis suurenesid taas. Samas on rublamaksete maht võrreldes euro- ja dollarimaksetega marginaalne (seisuga 12. juuli on vahetuskurss 1 € = 59 RUB).

Eestist Venemaale eurodes, rublades, USA dollarites ja Suurbritannia naelsterlingutes tehtud suuremahulised piiriülesed maksed vähenesid pärast sõja algust samuti märkimisväärselt. Eurodes tehtud maksete puhul toimus vähenemine viitajaga: märtsis oli maksete maht ligi 6,5 miljonit suurem kui veebruaris, kuid vähenes aprillis võrreldes märtsiga 11 miljoni võrra.

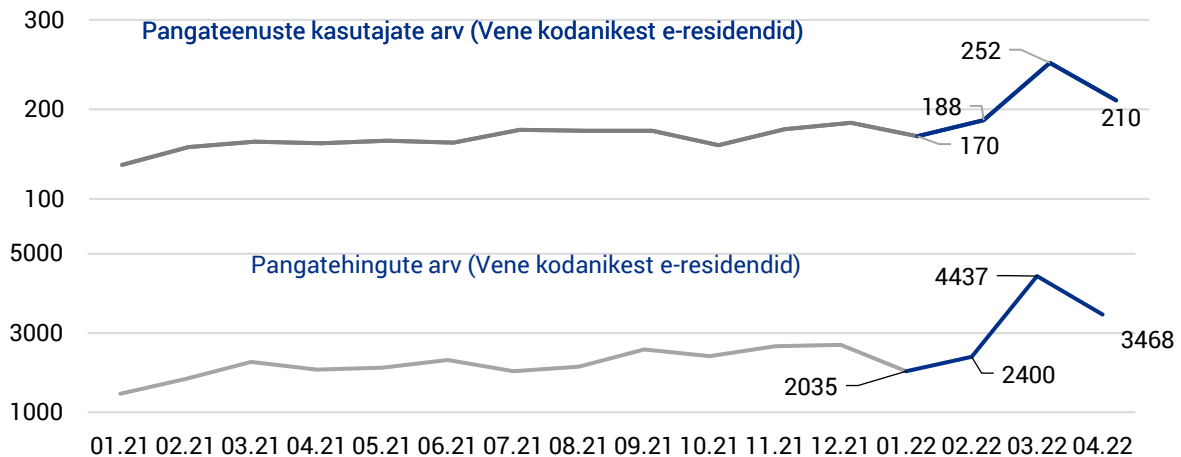

Tabel 1. Suuremahulised piiriülesed maksed Vene suunal, eri valuutades (Andmed: Eesti Pank)

Suund/Valuuta						
Sisse		EUR	GBP	RUB	USD	Kokku
	2021	888 759 839	13 503 209	94 068 588	304 378 745	1 300 710 381
jaan		62 777 136	805 990	6 906 901	12 184 422	82 674 448
veebr		56 052 713	935 959	6 886 123	18 100 861	81 975 656
märts		72 844 241	1 379 315	7 639 329	24 415 881	106 278 766
apr		67 348 470	1 164 475	7 550 692	26 549 275	102 612 911
mai		56 049 639	774 017	8 575 354	18 126 466	83 525 477
juuni		74 430 909	1 095 573	6 320 034	25 598 637	107 445 152
juuli		74 705 439	1 389 925	7 353 815	25 171 436	108 620 614
aug		81 630 261	1 279 635	7 930 445	23 060 590	113 900 931
sept		78 681 474	1 375 744	8 743 928	29 959 403	118 760 550
okt		76 782 999	1 115 363	10 407 101	28 929 908	117 235 372
nov		80 597 229	923 626	5 809 160	32 166 618	119 496 633
dets		106 859 330	1 263 587	9 945 707	40 115 249	158 183 872
	2022	513 555 430	1 094 703	15 245 077	113 648 799	643 544 009
jaan		59 566 026	978 444	4 562 785	25 084 486	90 191 741
veebr		69 003 829		3 986 976	25 541 124	98 531 929
märts		63 371 077		1 823 016	15 088 553	80 282 646
apr		65 250 160		4 634 637	14 891 017	84 775 815
Välja		EUR	GBP	RUB	USD	Kokku
	2021	743 230 065	127 839	73 193 922	255 031 420	1 071 583 246
jaan		40 064 880		4 208 104	14 232 266	58 505 250
veebr		45 281 486		5 142 572	17 489 402	67 913 459
märts		51 294 523		6 272 596	21 433 574	79 000 693
apr		65 967 728		5 977 904	19 220 894	91 166 526
mai		61 422 106		6 859 880	16 057 640	84 339 626
juuni		61 677 550		5 489 841	18 800 839	85 968 230
juuli		62 484 053	51 518	6 469 162	17 061 816	86 066 549
aug		68 204 746	34 088	6 413 678	21 637 275	96 289 787
sept		97 860 283		7 115 313	23 612 305	128 587 901
okt		59 188 048		6 364 605	27 899 967	93 452 621
nov		64 472 313		6 587 929	27 632 607	98 692 849
dets		65 312 348	42 233	6 292 339	29 952 835	101 599 756
	2022	328 256 890	48 750	25 001 039	113 043 436	466 350 116
jaan		53 542 974	18 015	7 355 503	24 831 335	85 747 827
veebr		54 070 467	30 735	5 131 697	27 426 692	86 659 592
märts		66 604 277		3 403 570	25 261 185	95 269 032
apr		55 144 789		2 657 682	10 116 620	67 919 091

Märkus: tühi lahter tähendab, et summa on null.

Vene kodakondsusega e-residentide digi-ID kaudu Eesti pangateenuste kasutamise (autentimine või allkirjastamine) aktiivsus ja kasutajate arv kasvas Eestis pärast sõja algust hüppeliselt (joonis 3). Kui jaanuaris tegi 170 Vene kodakondsusega Eesti e-residenti kokku 2035 ID-kaardi toimingut, siis märtsis 252 e-residenti kokku 4437 toimingut. Aprillis (viimane kuu, mille kohta on uuringu valmimise ajahetkel info olemas) numbrid taas vähenesid, kuid jäid sõjaeelsest kõrgemale tasemele. Digi-ID pangateenuste kasutamise logid ei võimalda saada täpset infot e-residentide tehtud tegevuste sisu kohta, kuid annavad aimu kasutusaktiivsusest.

Joonis 3. Vene kodanikest e-residentide pangatehingute arv ja maht, jaan 2021 – aprill 2022 (Andmed: Politsei- ja Piirialveamet)

Sarnaselt maksetele Venemaaga **vähenesid ligi 100-protsendiliselt pärast sõja algust Eesti krediitiasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed Venemaal** (tabel 2) pärast seda, kui märtsis 2022 peatasid Visa ja Mastercard oma äritegevuse Venemaal. Nii pangakaardiga kui digitaalse rahakotiga tehtud maksete maht oli alates aprillist sisuliselt olematu. Eestis väljastatud pangakaartidega tehtud maksete maht Venemaal vähenes 2 miljonilt jaanuaris-veebruari paari tuhande euroni aprillis. Sama toimus pangakaardiga tehtud e-kaubanduse kaardimaksetega ning digitaalse rahakotiga⁸ tehtud kaardimaksetega Venemaa müügikohas ja e-kaubanduses.

Tabel 2. Eesti krediitiasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed Venemaal, jaan–juuni 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon)

	Jaan	Veebr	Märts	Aprill	Mai	Juuni
E-kaubanduse kaardimakse digitaalse rahakoti vahendusel	116 899	122 965	35 729			
E-kaubanduse kaardimakse pangakaardiga	1 871 947	1 785 453	547 937	536	93	
Kaardimakse müügikohas digitaalse rahakoti vahendusel	174 416	174 307	28 187	16		33
Kaardimakse müügikohas pangakaardiga	2 026 651	1 971 474	461 508	2 444	3 021	2 325

⁸ E-kaubanduse kaardimakse digitaalse rahakoti vahendusel on internetikeskkonnas digitaalse rahakoti vahendusel tehtud kaardimakse.

Kaardimakse müügikohas digitaalse rahakoti vahendusel on müügiterminalis digitaalse rahakoti vahendusel tehtud kaardimakse, mille korral klient kasutab maksmiseks pangakaardi asemel telefoni, käekella või muud mobiilset seadet.

Kuigi uuringu põhirõhk on maksetel, hoiustel, virtuaalvääringu tehingutel, sularahakasutamisel ja sanktsioonist kõrvalehoidmisel, analüüsiti ka Vene ja Valgevene kodanike poolt Eestis ettevõtete asutamist ja Vene kodanikest Eesti e-residentide piiriüleseid makseid.

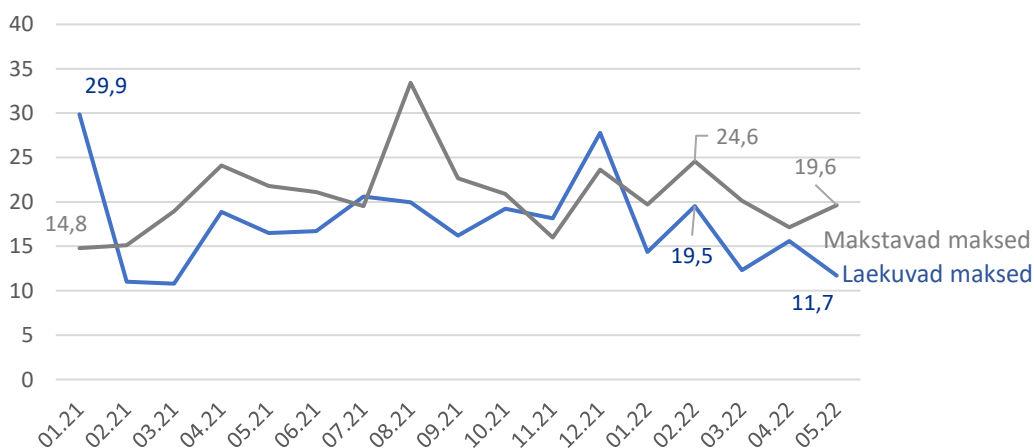
Alates sõja algusest ei ole Vene ja Valgevene kodanikud asutanud Eestis tavapärasest rohkem ettevõtteid. Pikemas ajavaates on Vene ja Valgevene kodanike poolt asutatud ettevõtete arv kahel viimasel aastal langustrendis.

Eesti Panga suuremahuliste piiriüleste maksete andmed näitavad, et osade Vene kodanike ettevõtete puhul tõusid sõja alguses kordades mitmete mootorikütuse hulгимүүгига ning raua, terase ja ferrosulamite tootmise, elektrimaterjalide jms hulгимүүгига tegelevate ettevõtete suuremahuliste piiriüleste maksete mahud ning tehingute summad.

Analüüsiti ka Vene kodanikest e-residentide Eesti ettevõtete suuremahuliste piiriüleste maksete mahu muutuseid. Selles analüüsis vaadati suuremahulisi tehinguid kõikide riikidega. Selgus, et nende ettevõtete (v.a üks kütusefirma) piiriüleste maksete maht on väga tagasihoidlik ning nende piiriüleste tehingute mahud ei ole alates sõja algusest muutunud.

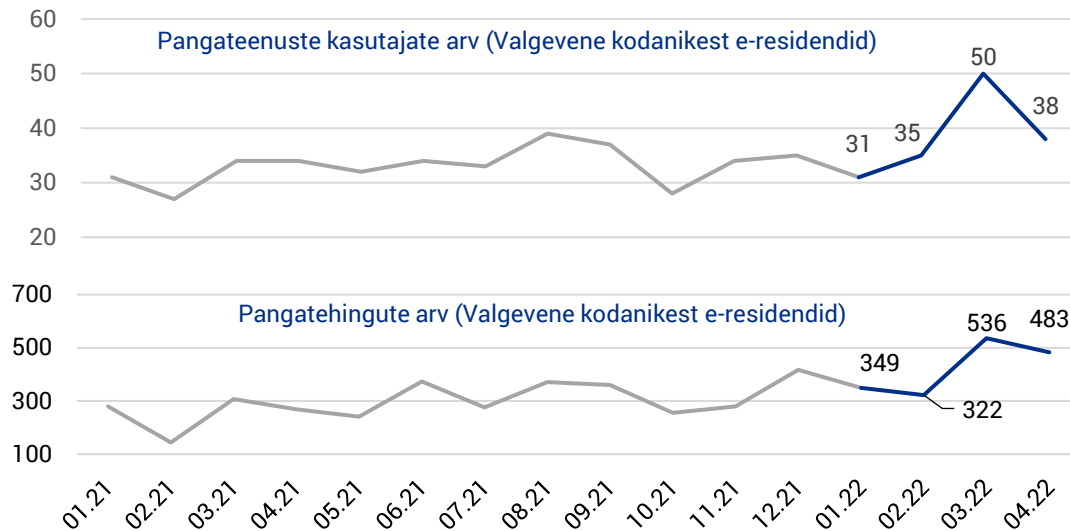
1.2. Maksed Valgevenega

Seoses Venemaa toetamisega Ukraina sõjas on seatud piiranguid ka Valgevenele, kuid need pole olnud nii karmid. Piiriülesed maksed Valgevenega on vähenenud samas suurusjärgus nagu Venemaaga (laekuvad 40% ja makstavad 20%), kuid mahud on märksa väiksemad ning makseid iseloomustab suur hüplikkus nii enne sõda kui pärast selle algust (joonis 4). Veebruarist maini 2022 on näha välismaksete mahus sik-sakilist üles-alla liikumist langustrendi suunaga.

Joonis 4. Valgevenest laekuvate ja Valgevenesse makstavate piiriüleste maksete maht, miljonit eurot, jaan 2021–mai 2022 (Andmed: Finantsinspektsioon)

Ka Valgevene kodanikest e-residentide pangatoimingute arv ja maht Eestis kasvas pärast sõja algust märtsis, kuid mahud olid võrreldes Vene e-residentidega märksa tagasihoidlikumad ning kasv oli ajutine, aprillis vähenes juba nii Valgevene e-residentidest toimingute tegijate ja toimingute arv.

Joonis 5. Valgevene kodanikest e-residentide pangatehingute arv ja maht, jaan 2021 – aprill 2022 (Andmed: Politsei- ja Piirialveamet)

Võrreldes Venemaaga on Eesti krediidiastutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksete maht Valgevenes märksa tagasihoidlikum. Sarnaselt teiste maksetega on ka need maksed olnud hüplikud: märtsi ja aprilli vähenemisele järgnes kasv mais ja juunis.

Tabel 3. Eesti krediidiastutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed Valgevenes, jaan–juuni 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon)

	Jaan	Veebr	Märts	Aprill	Mai	Juuni
E-kaubanduse kaardimakse digitaalse rahakoti vahendusel	635	1 608	2 033	1 045	1 574	1 378
E-kaubanduse kaardimakse pangakaardiga	49 261	60 454	44 295	45 889	56 218	57 690
Kaardimakse müügikohas digitaalse rahakoti vahendusel	17 079	18 540	11 103	8 653	9 496	17 826
Kaardimakse müügikohas pangakaardiga	310 761	245 234	135 469	149 911	207 433	241 051

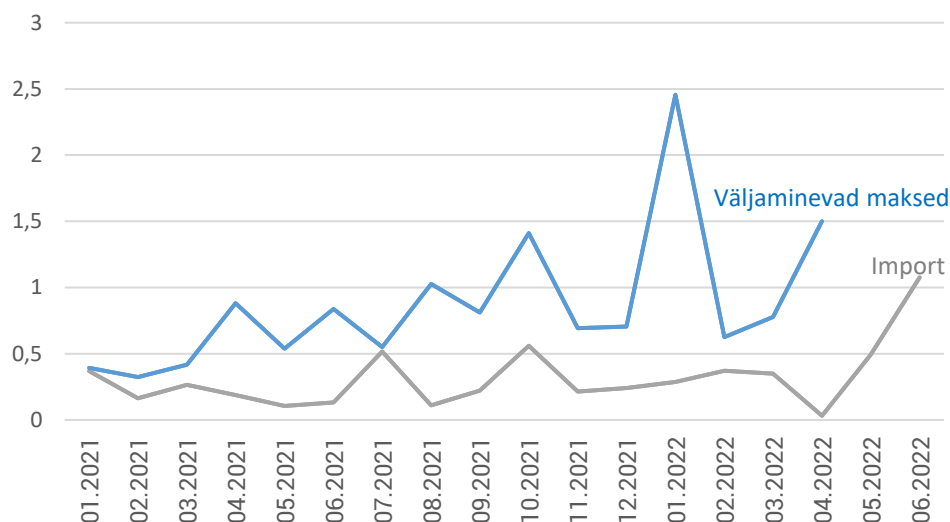
1.3. Muutused piiriülestes maksetes teiste riikidega

Sõja algusest alates on suurenenud piiriüleste maksete mahud Eestist mitmetesse riikidesse. Väljaminevate maksed on kasvanud eelkõige **Armeeniasse, Aserbaidžani, Austraaliasse, Austriasse, Bulgaariasse, Egiptusesse, Gruusiasse, Ghanasse, Jerseysse, Jordaaniasse, Kasahstani, Türki ja Usbekistani**. Laekumised on suurenenud **Araabia Ühendemiraatidest, Bulgaariast, Hiinast, Küprosel, Liibanonist, Luksemburgist ja Türgist**. Osaliselt on see selgitatav sõjast tingitud kaubavoogude muutusega, kuid samuti on mitmeid antud riikidest kajastatud rahvusvahelises meedias kui sanktsioonist eemale hoidumisele kaasaaitajaid.

Osadel puhkudel on maksete mahtude suurenemine seotud välisriikides registreeritud finantsvahendustevõtete väljaminevate maksetega läbi Eestis avatud pangakontode. Tegemist on korrespondentsuhetega, mille puhul ei pruugi Eestis asuv osapool omada täit ülevaadet oma kliendikontol toimuvate tehingute sisust. Eelkõige puudutab see makseid **Armeeniasse, Bulgaariasse, Gruusiasse, Jordaaniasse, Bermudasse, Ghanasse ja Jerseysse**.

Tuginedes Statistikaameti andmetele on mitmete riikide puhul maksed liikunud sarnases trendis impordi ja ekspordiga. Silma paistavad üksikud anomaaliad piiriülestes maksete ning **impordi ja ekspordi** osas riikidega, mis on leidnud rahvusvahelises meedias kajastamist seoses sanktsioonist hoidumisega.

Aserbaidžaaani suunal toimus aprillis impordimahu vähenemise järel järsk kasv. Import Aserbaidžaanist tõusis 32 tuhat eurot aprillis 1,08 miljonile eurole juunis. Suurt maksete kasvu on näha 2022. aasta jaanuaris (2,5 miljonit eurot) ja seejärel aprillis (1,5 miljonit eurot) võrrelduna veebruariga (625 tuhat eurot). Alates 2022. aasta jaanuarist on enim imporditud kategoorias „mujal spetsifitseerimata tööstuslik tooraine, toore“. Antud kategooria on olnud Aserbaidžaanist impordi tipus alates 2021 jaanuarist. Erandiks oli 2022. aprill, millal import langes järsult ja imporditava kauba esikohale tõusis „Toit ja joogid, töödeldud tooted, peamiselt eratarbimiseks“.

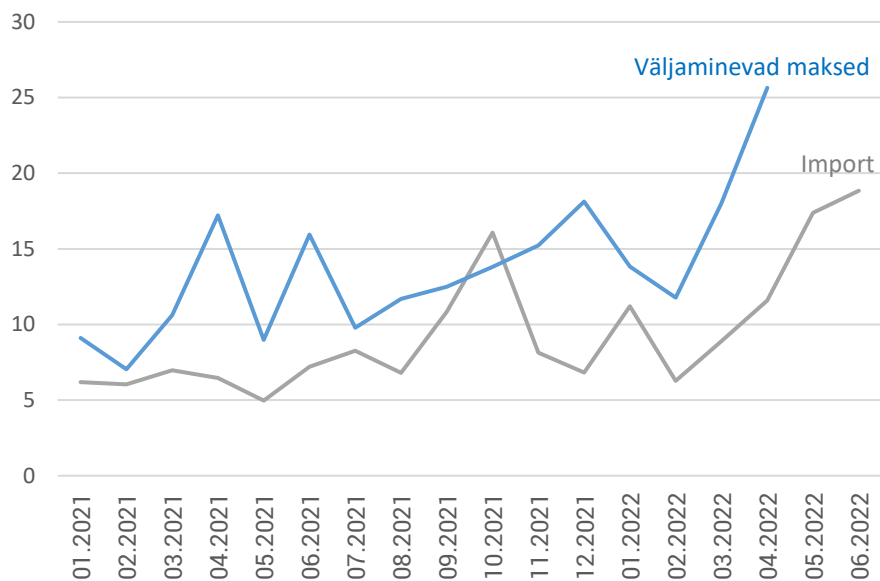

Joonis 6. Aserbaidžaaani tehtud piiriülesed maksed ja import Aserbaidžaanist, miljonit eurot, jaan 2021–juuni 2022 (Andmed: Eesti Pank, Statistikaamet)

2022. aasta veebruarist kuni aprillini kasvas import **Türgist** 6,3 miljonilt 11,6 miljonile. Impordi suurenemise põhjuseks on mitme erineva kaubakategooria mahtude suurenemine (tabel 4). Enim kasvas import kaubakategooria „Mujal spetsifitseerimata tööstuslik tooraine, töödeldud tooted“ (4,5 miljoni euro võrra). Juunikuus oli impordimaht juba 18,8 miljonit eurot. Samuti on Türgi-suunalised väljaminevad maksed liikunud kasvavas trendis.

Tabel 4. Türgist imporditavate kaubakategooriate muutused, miljonit eurot, märts–aprill 2022 (Andmed: Statistikaamet)

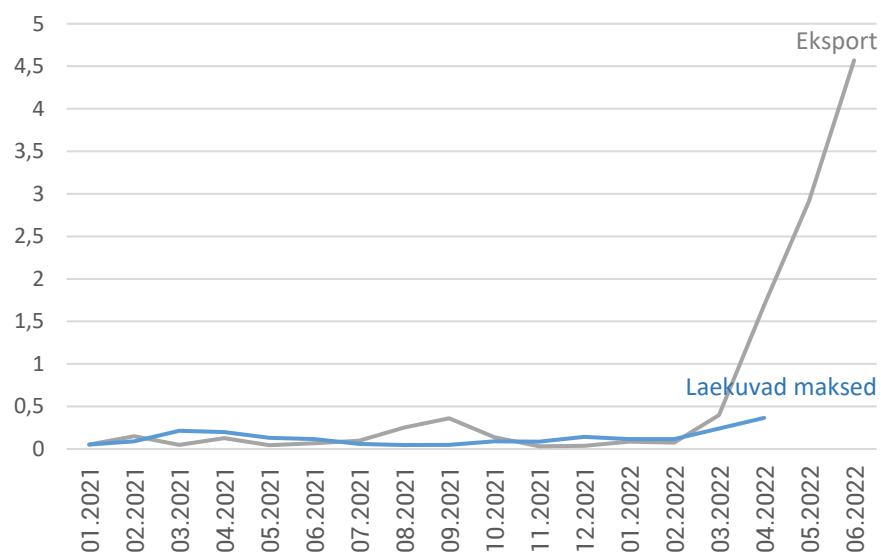
	Aprill	Veebruar
Mujal spetsifitseerimata tööstuslik tooraine, töödeldud tooted	6 999 248	2 533 076
Mujal spetsifitseerimata tööstuslik tooraine, toore	962 117	445 555
Masinad ja teised kapitalikaubad (v.a transpordivahendid)	892 036	1 423 750
Mujal spetsifitseerimata tarbekaubad, kestvuskaup	712 164	352 031
Mujal spetsifitseerimata tarbekaubad, pool-kestvuskaup	617 802	315 407
Masinate ja teiste kapitalikaupade (v.a transpordivahendite) osad ja lisaseadmed	435 061	617 184
Mujal spetsifitseerimata tarbekaubad, mitte-kestvuskaup	330 381	197 856

Joonis 7. Türki tehtud piiriülesed maksed ja import Türgist, miljonit eurot, jaan 2021–juuni 2022 (Andmed: Eesti Pank, Statistikaamet)

Väljaminevates maksetes ja impordis on samuti näha kasvutrend **Kasahstani** suunal. Import kasvas 2022 veebruaris 163 tuhandelt 2,09 miljonile eurole juunis. Maksed kasvasid samas ajavahemikus 2,4 miljonilt eurolt 4 miljonile aprillis.

Osade riikide puhul paistab silma jällegi ekspordi kasv, mille põhjuseks võib olla kauba ümbersuunamine läbi transiidi, nt **Araabia Ühendemiraatidesse**. Tähelepanuväärne on ekspordi kiire kasv **Armeeniasse** alates veebruarist – umbes 74 tuhandelt eurolt ja 4,6 miljoni euroni juunis (joonis 8). Seejuures kasv on tulnud eelnevate perioodidega võrreldes samade kaubakategooriate mahtude kasvust. Sissetulevates maksetes on näha laekumiste suurenemine Türgist.

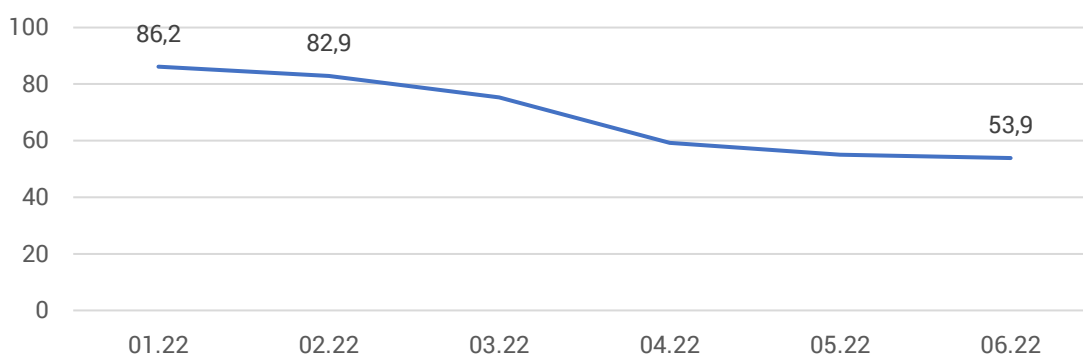
Joonis 8. Sissetulevad maksed Armeeniasse ja eksport Armeeniasse, jaan 2021–juuni 2022
 (Andmed: Eesti Pank, Statistikaamet)

2. Vene ja Valgevene isikute hoiused Eestis

8. aprillil 2022. aastal kehtestatud V sanktsioonipaketiga keelati üle 100 000-euroste deposiitide vastuvõtmine VF-st. See tähendas, et Venemaa isikud (analüüsis kasutame sõna „isik“ koondnimetusena Vene kodanike ja üksuste, milleks on äriühingud (sh krediidasutused) ja valitsussektor, kohta) ei saa käsutada oma pangakontosid, mille kontojääk on üle 100 000 euro.

2.1. Vene isikute hoiused Eestis

Vene isikute (kodumajapidamised ja ettevõtted, v.a finantsettevõtted) deposiitide maht Eesti krediidasutustes on alates sõja algusest 2022. aastal märkimisväärselt vähenenud (joonis 9). Kõige järsem oli langus aprillis: märtsis oli Vene isikute deposiitide jääk Eesti krediidasutustes 75,3 miljonit eurot, aprillis 59,3 miljonit eurot. Aprillis kehtestati ka V sanktsioonipakett, mille üheks osaks, nagu eespool mainitud, oli ka 100 000 eurot ületavate deposiitide vastuvõtmise keeld. Mais-juunis oli Vene isikute deposiitide jääk 54 miljonit eurot.

Joonis 9. Venemaa isikute deposiitide jääk Eesti krediidasutustes, eurot, jaan–juuni 2022 (Andmed: Eesti Pank)

Valdav enamik Vene isikute hoiustest (üle 85%) on nõudmiseni hoiused ning eelkõige ongi vähenenud seda liiki hoiuste jääk (tabel 5).

Tabel 5. Vene isikute hoiuste jääk Eesti krediidasutustes, hoiuse liikide kaupa, jaan–juuni 2022 (Andmed: Eesti Pank)

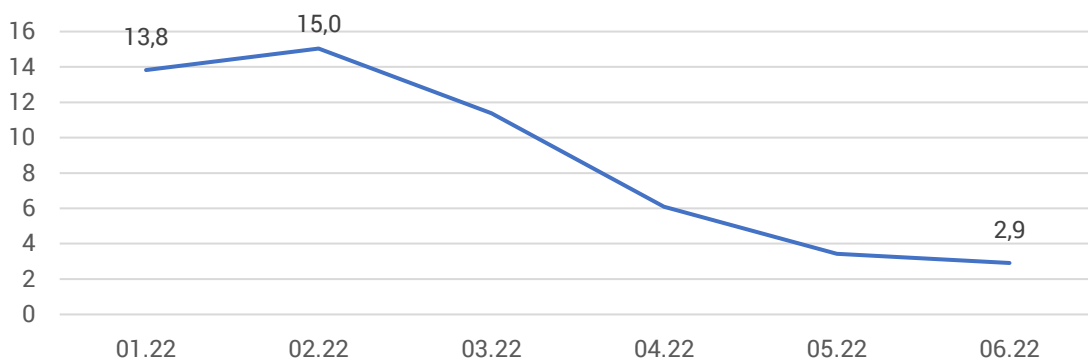
	Muu nõudmiseni hoisus	Säästuhoisus	Tähtajaline hoisus	Üleöö hoisus	Muu hoisus	KOKKU
Jaan	75 242 633	1 668 736	8 944 489	310 090	2 093	86 168 040
Veebr	72 045 097	1 638 407	8 769 532	473 482	2 093	82 928 612
Märts	64 465 048	1 865 977	8 558 496	413 512	93	75 303 126
Aprill	49 773 089	1 613 825	7 621 377	275 924		59 284 214
Mai	45 745 786	1 581 946	7 451 121	315 341		55 094 194
Juuni	44 567 717	1 604 084	7 328 201	365 966		53 865 968

27. maiks 2022 pidid Eesti krediidasutused esitama Finantsinspeksioonile info üle 100 000 euro suuruste hoiuste kohta, mis kuulusid Venemaa (seisuga 26.02.2022) või Valgevene (seisuga 10.03.2022) kodanikele, Venemaal või Valgevenes elavatele füüsilistele isikutele või Venemaal/Valgevenes asutatud juriidilistele isikutele, üksustele või asutustele. **109 Vene isikul** oli seisuga 26.02.2022 mõnes Eesti krediidasutuses hoius suuruses üle 100 000 euro: 104 kodumajapidamist, üks krediidasutus, üks äriühing ja kolm valitsemissektori asutust. **Vene isikute hoiuste kogumaht oli 46,6 miljonit eurot**, sh kodumajapidamistel 41,9 miljonit ja valitsemissektori asutustel 3,6 miljonit eurot. Keskmine hoiuse summa oli 428 000 eurot, kuid seda mõjutavad üksikud suured hoiused, hoiuse mediaanväärtus oli u 180 000 eurot.

2.2. Valgevene isikute hoiused Eestis

Valgevene isikute (kodumajapidamised ja ettevõtted, v.a finantsettevõtted) deposiitide jääk Eestis on märksa tagasihoidlikum kui Vene isikutel, kuid langus on alates sõja algusest olnud drastiline, ligi 80% (joonis 10). Sarnaselt Vene isikute deposiitidega on ka enamik Valgevene isikute deposiitidest (veebruaris 86%, juunis 95%) nõudmiseni hoiused.

Joonis 10. Valgevene isikute deposiitide jääk Eesti krediidasutustes, mln eurot, jaan–juuni 2022 (Andmed: Eesti Pank)

Pankadelt Finantsinspeksioonile esitatud andmete põhjal oli 10.03.2022 seisuga **7 Valgevene isikut**, kellel oli Eesti krediidasutuses hoius mahuga üle 100 000 euro, neist kuus olid kodumajapidamised (st eraisikud, hoiuste maht kokku 2,95 miljonit eurot) ja üks äriühing (hoiuse maht veidi alla 180 000 euro). Keskmine hoiusemaht oli veidi alla 450 000 eurot, kuid seda mõjutasid üksikud suured hoiused, hoiuse mediaan oli 176 000 eurot.

3. Virtuaalväeringud

V sanktsioonipaketiga 8. aprillil 2022 keelati üle 10 000-eurosed virtuaalvara teenused Venemaa suunal. RAB on alates sõja algusest viinud Eesti tegevusloaga VASPide⁹ seas läbi küsitlust, et saada nädalate kaupa ülevaade Vene, Valgevene ja Ukraina klientide¹⁰ ning neile vahendatud teenuste käibe muutuste kohta. Analüüs hõlmab füüsilisest isikust VASPide kliente¹¹. Antud käibe muutuste osas tuleb arvestada seda, et alates märtsist on suuremate kauplemissuhtudega krüptorahade väärtused vähenenud 30-50%.

Antud peatükis keskendutakse põhiliselt Vene ja Valgevene klientide arvule ja nendega seotud käibele, kuid sissejuhatuses toome ära ka Ukraina klientidega seonduva. VASPidel, kellel on klientide seas märkimisväärse hulga Ukraina kliente (vähemalt 10 klienti ja/või Ukraina klientidele vahendatud virtuaalväeringute käibe vähemalt 2000 eurot nädalas perioodil jaanuarist maini 2022), kasvas Ukraina klientide arv kokku 5100 võrra, kuid kasv toimus üksikutes ettevõtetes.

3.1. Vene klientidega seotud virtuaalväeringute käive

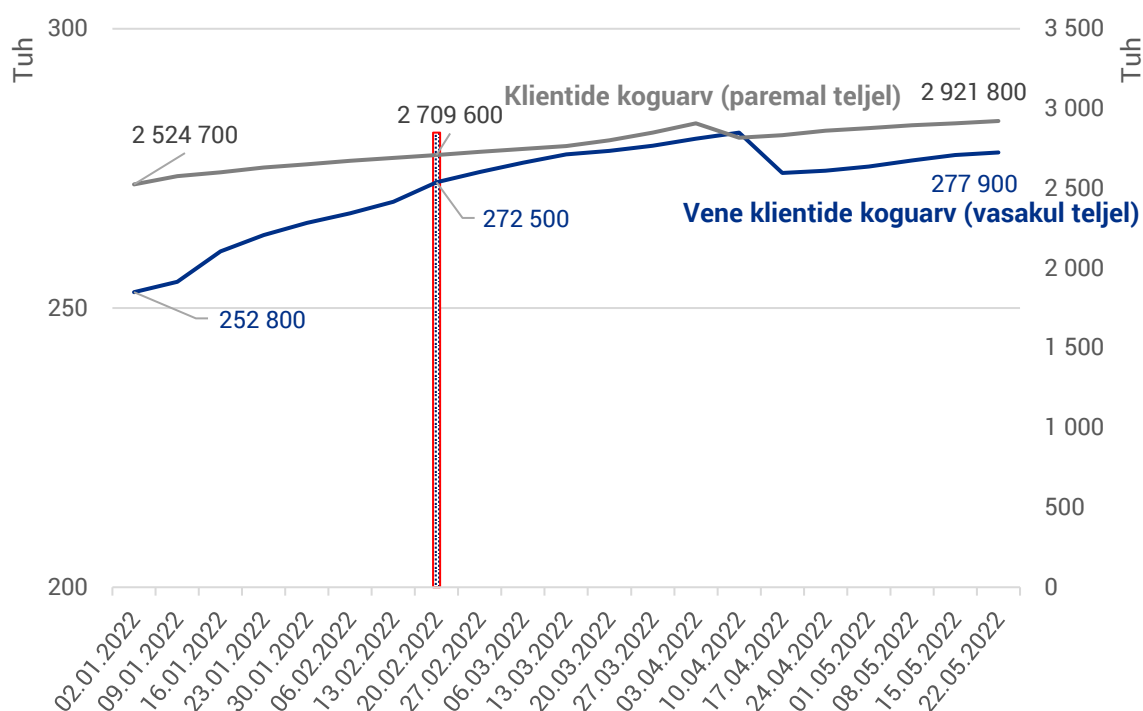
Analüüsi selles osas keskendume VASPidele, kellel on klientide hulgas märkimisväärse hulga Vene kliente – vähemalt 10 klienti ja/või Vene klientidele vahendatud virtuaalväeringute käive (edaspidi lühidalt „käive“) vähemalt 1000 eurot nädalas perioodil jaanuarist maini 2022. Selliseid VASPe tuvastati kokku 52. Vene klientide osakaal oli neil ettevõtetel 2022. aasta esimeses pooles ca 12% ning ei muutunud oluliselt jaanuarist mai lõpuni. Küll aga vähenes Vene klientide osakaal käibes (2022. aasta jaanuari esimesel nädalal 8,7%, mai lõpus 1,3%).

Vene agressiooni algus Ukrainas veebruari lõpus ega selle järel kehtestatud sanktsioon ei toonud kaasa järske muutusi Eesti tegevusloaga VASPide Vene klientide arvus (joonis 11). See kehtib ka 8. aprillil 2022 kehtestatud V sanktsioonipaketi kohta, millega keelati üle 10 000-eurosed virtuaalvara teenused VF suunal. Aprillis toimunud Vene klientide arvu languse põhjuseks on kolm VASPi, kelle Vene klientide arv vähenes järsult, kokku 8100 võrra.

⁹ 2022. aasta aprilli seisuga oli kokku Eesti tegevusloaga 371 VASPi. Vastamata jättis 68 VASPi.

¹⁰ Klient oli defineeritud kui antud riigi resident ja kodanik.

¹¹ Sel ajaperioodil viis RAB VASPide seas küsitlust viis korda, küsides andmeid nädalaste käivete kohta. Kõik VASPid ei vastanud kõikidele küsitlustele ning puuduvad andmepunktid prognoositi olemasolevate põhjal.

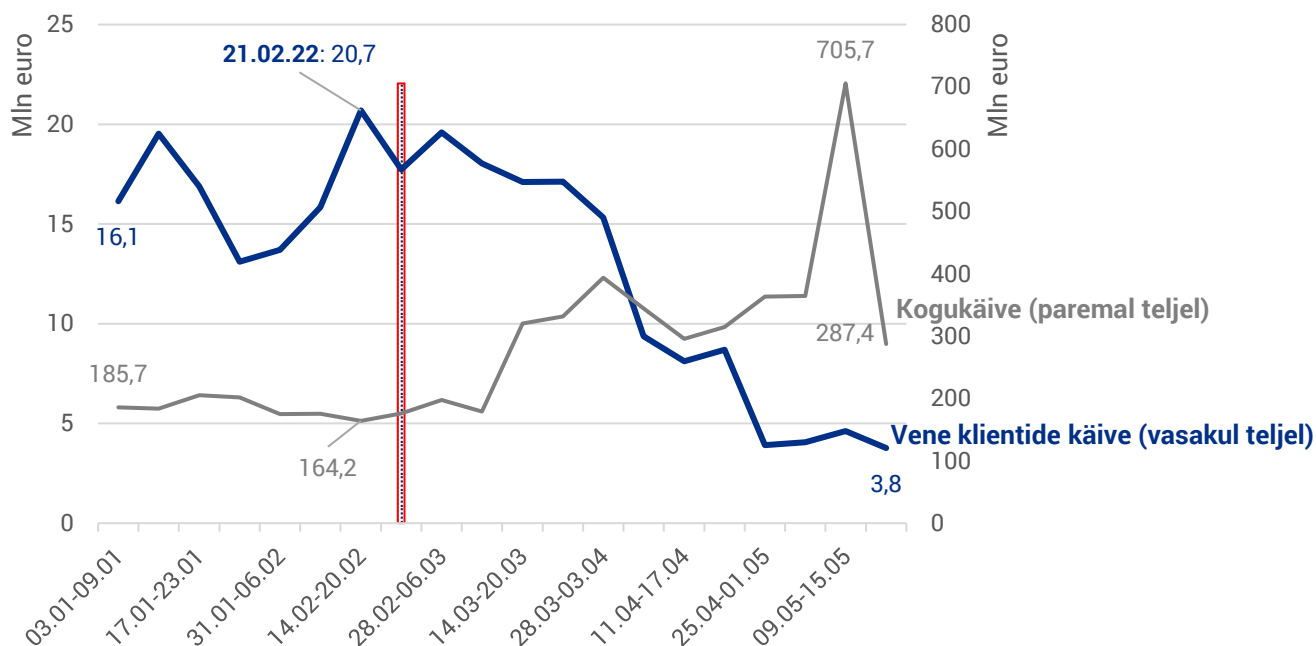

Joonis 11. Vene kliente teenindavate Eesti tegevusloaga VASPide klientide koguarv ja Vene klientide arv, füüsilisest isikust kliendid, jaan–mai 2022 (Andmed: RABi küsitlus VASPide seas)

Märkus: siin ja edaspidi tähistab joonistel punane joon sõja algust

Küll aga vähenes **Eesti tegevusloaga VASPide Vene klientidega seotud käive kohe pärast Venemaa agressiooni algust Ukrainas** (joonis 12). Langustrendi jätku näeme olemasolevate andmetega perioodi ehk mai lõpuni ning vähenemine oli drastiline, ligi 80%. Kui vahetult enne sõja algust oli Vene klientide käive 21 miljonit, siis mai lõpus 3,8 miljonit nädalas. Samal ajal kasvas Eesti tegevusloaga VASPide käive 186 miljonilt 287 miljoni euroni nädalas. Üldise käibe kasv on tingitud ühest ettevõttest, mille käive tõusis märtsi esimeses pooles järsult ca 136 miljoni euro võrra ja püsis seal uuritava perioodi lõpuni.

Mais toimunud suur tõus kogukäibes ja seejärel langus tagasi tõusueelsele tasemele oli tingitud kahe ettevõtte käibe suurtest kõikumistest, üheks nädalaks (09.05-15.05) tõusis nende VASPide vahendatud teenuste käive enam kui 340 miljoni võrra, naastes seejärel tõusueelsele tasemele. Klientide arv neil ettevõtetel ei muutunud, seega suurenes lühiajaliselt olemasolevate klientide tehingute maht.

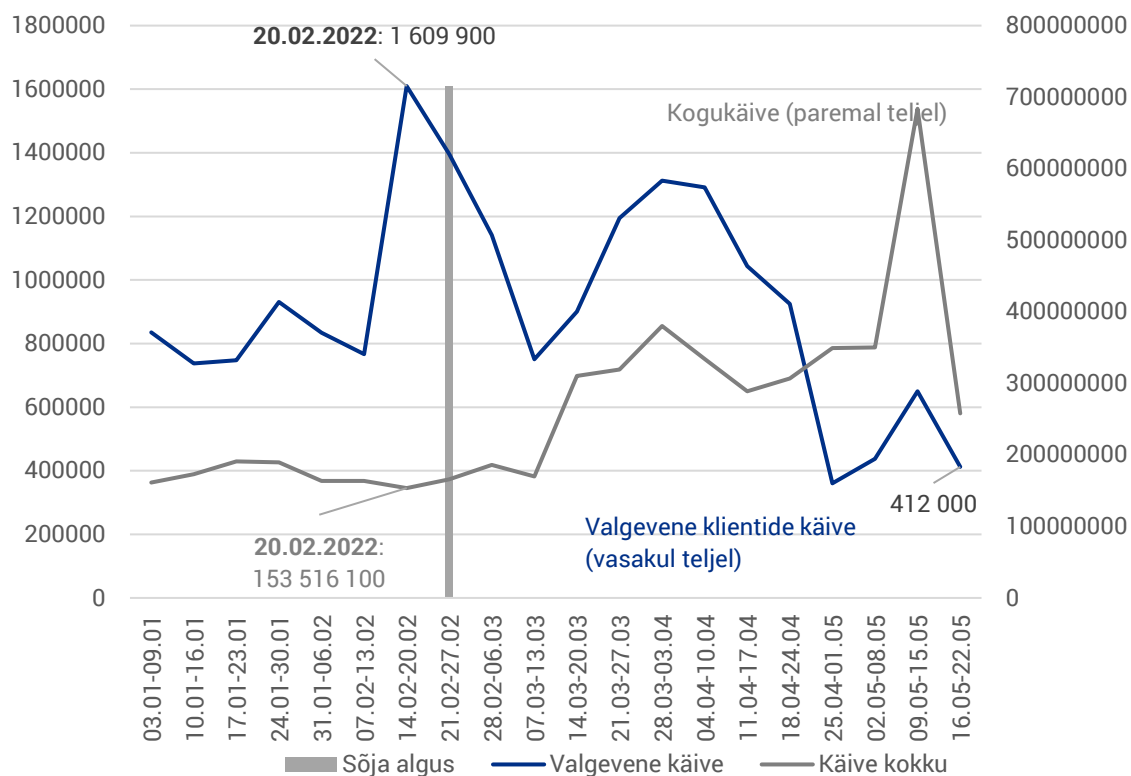
Joonis 12. Vene kliente teenindavate Eesti tegevusloaga VASPide klientidele vahendatud teenuste käive ja Vene klientide käive nädalas, füüsilisest isikust kliendid, mln eurot, jaan–mai 2022 (Andmed: RABi küsitlus VASPide seas)

Vene klientide käibe kiire ja suuremahulise vähenemise põhjuseks on üks väga suure käibega VASP, kelle Vene klientide käive vähenes pärast sõja algust 13,5 miljonilt eurolt 1 miljonini mai lõpuks 2022 ja Vene klientide arv u 2900-lt 72-ni. Kui sõja alguses oli selle VASP-i osakaal Vene klientide käibes ligi 85%, siis mai lõpus alla 30%.

3.2. Valgevene klientidega seotud virtuaalväeringute käive

2022. aasta jaanuarist 22. maini 2022 oli 26 Eesti tegevusloaga VASP-i, kellel oli Valgevene klientidele vahendatud teenuste maht märkimisväärne (vähemalt 10 Valgevene klienti või vahendatud teenuste käive vähemalt 1000 eurot nädalas ühel vaatlusaluse perioodi nädalatest). Valgevene klientide osakaal oli neil VASPidel marginaalne (2%) ning osakaal kogukäibes samuti (jaanuaris 0,5%, mais 0,2%).

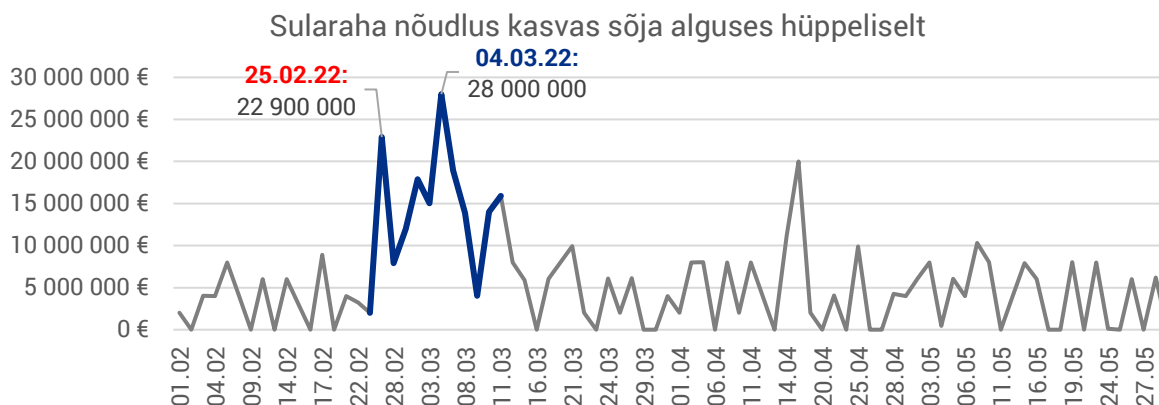
Ka Valgevene klientidega seotud käive on pärast sõja algust vähenenud, kuid mitte lineaarselt (joonis 123). Sarnaselt maksetega (vt ptk 1.2) on Valgevene kliente teenindavate Eesti tegevusloaga VASPide Valgevene klientidega seotud käive 2022. aasta esimesel viiel kuul väga hüplik. Mitmel VASP-il on sel perioodil esinenud suuri kõikumisi Valgevene residentidele osutatud vahendatud teenuste käibes. Kõikumised ulatuvad mõne VASP-i puhul mitmesaja tuhande euroni. Valgevene klientide arv suurenes seejuures 10 000 võrra, 30 000-lt 40 000-ni. Mai lõpus toimus enamiku Valgevene kliente teenindavate VASPide kogukäibes suur langus (nt ühel VASP-il 414 miljonilt 76 miljonini), mistõttu vähenes kogukäive järsult ca 680 miljonilt 260 miljoni euroni, enam kui 60%.

Joonis 13. Valgevene kliente teenindavate Eesti tegevusloaga VASPide klientidele vahendatud teenuste käive ja Valgevene klientide käive nädalas, füüsilisest isikust kliendid, jaan–mai 2022 (Andmed: RABi küsitlus VASPide seas)

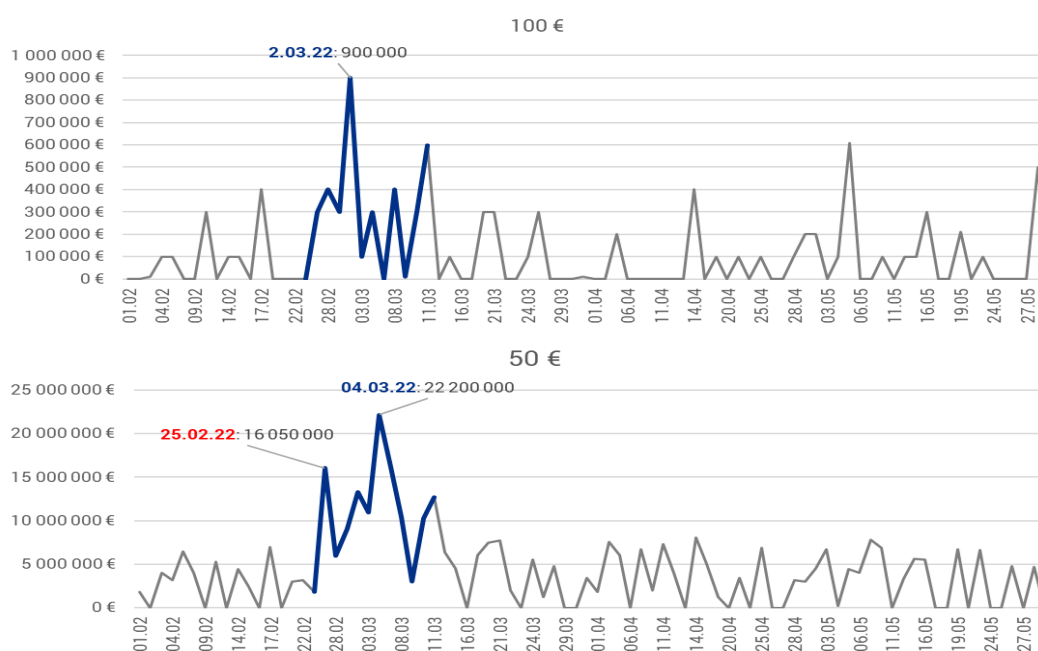
4. Sularaha mahtude muutus

Vene-Ukraina sõja mõju sularaha nõudlusele on hästi näha Eesti Panga väljastatud sularaha mahtudest. Kui enne 24. veebruari olid päevased väljastusmahud 5–7 miljoni euro piires, siis sõja puhkedes tõusis nõudlus umbes kolmeks nädalaks vahemikku 10–28 miljonit eurot ehk mitu korda (joonis 14). Märtsi keskpaigas rahunes olukord ning nõudlus langes oma tavapärasele tasemele.

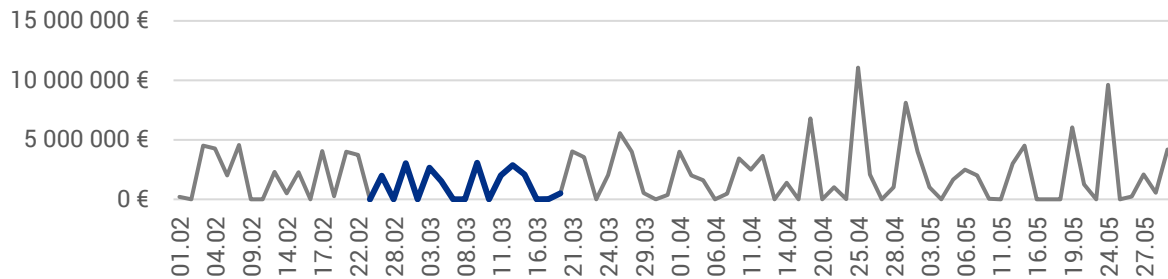
Joonis 14. Sularaha nõudlus Eestis, 2022 (Andmed: Eesti Pank)

Nõudluse kasv mõjutas eelkõige 100- ja 50-euroseid kupüüre, mida elanikkond on arvatavasti võtnud välja kriisivarude tarbeks (joonis 15). Samuti kasvas 5-euroste nõudlus, mida kasutatakse kaubanduses vahetusrahana ning mille kasv on tingitud lisaks sõja mõjule ka hindade tõusust. Hindade tõus tähendab, et maksmisel on vaja kasutada järjest suuremaid nominaale ning eurosentide asemel hakkavad vahetusrahana domineerima madalamad paberraha nominaalid.

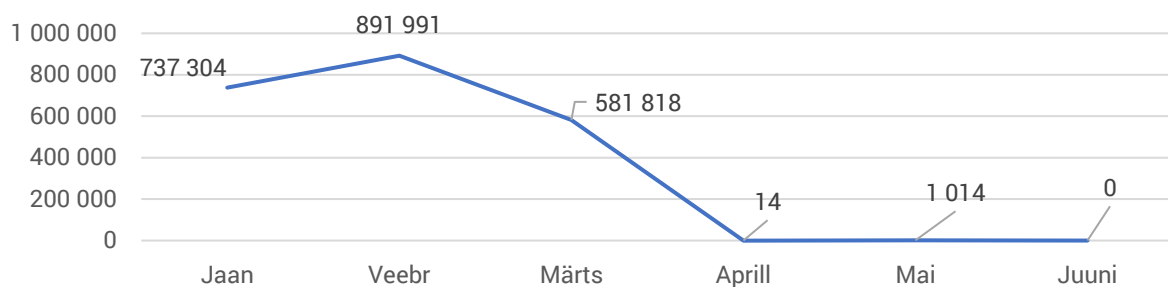
Joonis 15. 50- ja 100-euroste kupüüride nõudlus Eestis, 2022 (Andmed: Eesti Pank)

Sularaha tagastus Eesti Panka vähenes Ukraina-Venemaa sõjategevuse alguses, kuna inimesed hakkasid raha kriisivarude kujul ringlusest kõrvale jätma (joonis 16). Sularaha tagastus taastus jaanuari tasemele märtsi teises pooles.

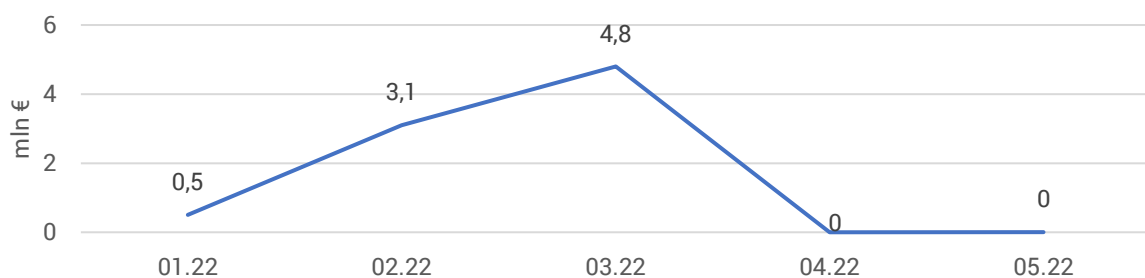
Joonis 16. Sularaha tagastamine Eesti Panka, 2022 (Andmed: Eesti Pank)

Drastiliselt vähenes ka Eesti krediitiasutuste väljastatud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Venemaal: kui veebruaris oli see ligi 900 000 eurot, siis alates aprillist nullilähedane (joonis 17).

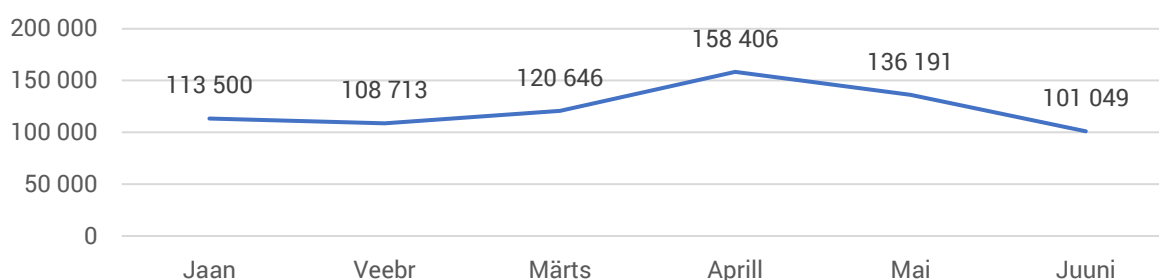
Joonis 17. Eestis väljastatud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Venemaal, jaan–juuni 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon)

Venemaal väljaantud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Eestis vähenes samuti pärast veebruaris ja märtsis toimunud kiiret kasvu aprillis ja mais nullini (joonis 18).

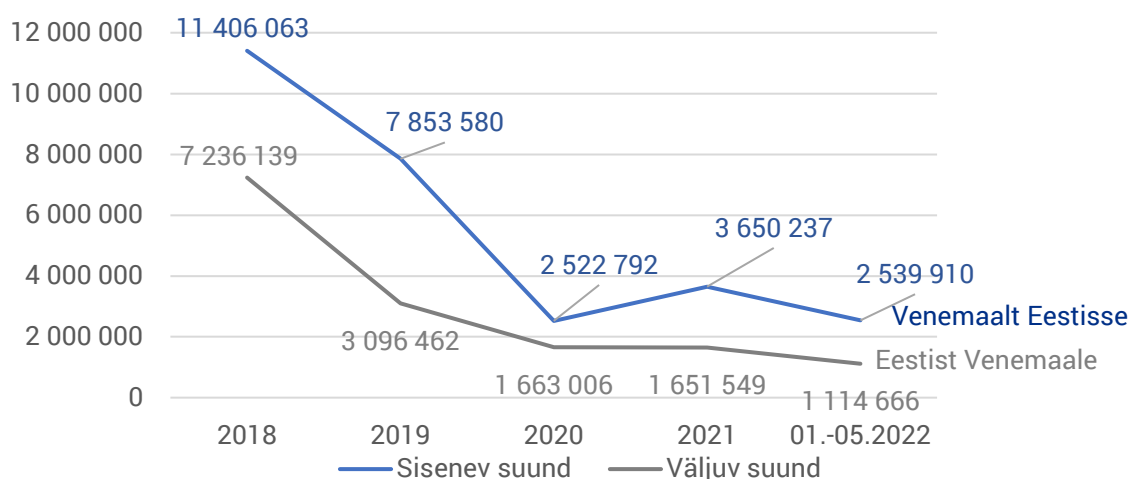
Joonis 18. Venemaal väljastatud pangakaartidega Eestis sularaha väljavõtmine, mln eurot, jaan–mai 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon)

Eesti krediitiasutuste poolt väljastatud pangakaartidega Valgevenes sularaha väljavõtmise maht on tagasihoidlik (2022. aasta esimesel viiel kuul 100 000–160 000 eurot kuus) ning pole alates agressiooni algusest järginud kindlat trendi. 2022. aasta esimese poolaasta tipp oli aprillis, sellele eelnes tõus ja järgnes langus (joonis 19).

Joonis 19. Eestis väljastatud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Valgevenes, jaan–juuni 2022 (Andmed: Finantsinspeksioon)

Alates 2018. aastast on Eesti-Venemaa piiril Eesti-Vene suunal deklareeritud sularaha hulk kiiresti vähenenud. Vene-Eesti suunal oli piiril deklareeritud sularaha kogusumma väiksem 2020. aastal, kasvades 2021. aastal. Alates 2018. aastast on nii Vene-Eesti kui Eesti-Vene suunal deklareeritud sularaha maht pidevalt vähenenud, kuid pärast Venemaa agressiooni Ukrainas on märgata deklareeritud sularaha mahu kasv: esimese viie kuu kogusumma moodustas 70% 2021. aasta kogumahust Vene-Eesti ja 67% Eesti-Vene suunal (joonis 20).

Joonis 20. Eesti-Vene piiril deklareeritud sularaha aastate lõikes, jaan 2018 – mai 2022 (Andmed: Maksu- ja Tolliamet)

Pärast sõja algust deklareeriti Eesti-Vene piiril mõlemas suunas märtsis ja aprillis sularaha märksa suuremas mahus kui veebruaris, kuid deklareeritud sularaha mahud on ka varasematel kuudel olnud hüplikud (tabel 6).

Tabel 6. Eesti-Vene piiril deklareeritud sularaha aastate lõikes, okt 2021 – mai 2022 (Andmed: Maksu- ja Tolliamet)

	Venemaalt Eestisse	Eestist Venemaale
Okt 2021	421 342	69 000
Nov 2021	200 070	65 162
Dets 2021	369 444	374 500
Jaan 2022	138 125	236 500
Veebr 2022	536 380	48 000
Märts 2022	614 338	319 047
Aprill 2022	754 141	498 581
Mai 2022	496 926	12 538
KOKKU	2 539 910	1 114 666

Sularahadeklaratsioonide analüüs näitab, et **sõja ajal ei ole tekkinud eraisikust korduvdeklareerijaid**. Eraisikute deklaratsioonides välja toodud andmed annavad alust arvata, et **deklareeritud sularaha puhul on tegemist isiklikel eesmärkidel veetud sularahaga**. Veebruari lõpust (st 10. nädalast) kuni mai lõpuni deklareeriti Vene-Eesti suunal 94 korral (deklaratsioonide arv) 2,11 miljonit euro väärtuses sularaha. Keskmine deklareeritud summa oli 22 431 eurot. Enamasti (ca 90%) olid deklareeritud summad väiksemad kui 40 000 eurot. Üle 100 000 euro väärtuses deklareeriti veebruari lõpust mai lõpuni Vene-Eesti suunal sularaha kahel, vahemikus 50 000–100 000 eurot neljal ning 40 000–50 000 viiel korral.

Eesti-Vene suunal deklareeriti veebruari lõpust mai lõpuni piiril sularaha 19 korral koguväärtuses 881 000 eurot. Keskmine deklareeritud summa oli 46 376 eurot. Deklareeritud summad olid suuremad kui Vene-Eesti suunal deklareeritud summad: ühel korral üle 100 000 euro, kuuel juhul vahemikus 50 000–100 000 eurot ning kolmel juhul vahemikus 40 000–50 000 eurot.

Lisaks sellele esitasid erinevad kohustatud isikud RABile rahvusvahelise sanktsiooni kahtluse (ISR-tüüpi) teateid ühe isiku kohta, mille sisust selgus, et pank ei lasknud Eesti ettevõtte makset Venemaale läbi ja isik viis pärast seda sularaha üle piiri ning arvatavasti kasutati seda kauba eest tasumiseks.

Eraldi vaadati Vene kodanikest Vene residentide (Vene kodanikud, kes resideeruvad Venemaal) sularaha deklareerimist Eesti-Vene piiril. 08.04.2022 vastu võetud V sanktsioonipaketiga on keelatud eurode ja liikmesriikide ametlikus vääringus nomineeritud pangatähtede väljavedu Venemaale, Venemaal asuvale füüsilisele või juriidilisele isikule, sealhulgas valitsusele ja Venemaa Keskpangale. Esimestel kuudel pärast Venemaa agressiooni algust Ukrainas kasvas piiril Vene kodanike poolt Vene-Eesti suunal deklareeritud sularaha kogumaht tunduvalt (tabel 7). Keskmine deklareeritud summa võrreldes jaanuari-veebruari 2022 ei kasvanud. Kõige suurem summa, mida üks isik kuus Venemaalt Eestisse tulles deklareeris, on alates agressiooni algusest olnud 58 000 eurot.

Eesti-Vene suunal deklareerisid Vene kodanikest Vene residendid perioodil oktoobrist 2021 veebruarini 2022 sularaha piiril vaid üksikud korrad kuus, kui üldse. Aprillis kasvas see hüppeliselt, kui kuus deklaranti deklareerisid piiril kokku üle 330 000 euro. Deklareeritud summad ei ole suured, kõige suurem deklareeritud summa oli üle 135 000 USD (ca 119 000 eurot).

Tabel 7. Eesti-Vene piiril deklareeritud sularaha; deklarandid: Venemaa kodanikest Venemaa residentid, okt 2021 – mai 2022 (Andmed: Maksu- ja Tolliamet)

	Venemaalt Eestisse			Eestist Venemaale		
	Kogusumma	Keskmine	Deklarantide arv	Kogusumma	Keskmine	Deklarantide arv
Okt 21	150 659	37 600	4	0		
Nov 21	82 400	20 600	4	0		
Dets 21	40 000	40 000	1	70 500	70500	1
Jaan 22	77 125	25 700	3	42 500	42500	1
Veebr 22	62 300	31 500	2	0		
Märts 22	243 903	22 200	11	83 737	83 737	1
Aprill 22	253 884	15 900	16	332 867	55 500	6
Mai 22	228 403	22 800	10	12 538	12 538	1

Pärast agressiooni algust on suurenenud ka Ukraina kodanike poolt Eesti-Vene piiril deklareeritud sularaha maht: kui 2021. aastal oli see kokku ca 129 000 eurot, siis 2022. aasta esimese viie kuuga deklareeris 12 Ukraina kodanikku piiril kokku enam kui 400 000 euro väärtuses sularaha.

5. Finantssanktsiooni kohaldamine ja sanktsioonist hoidumine

5.1. Võimalik finantssanktsioonist hoidumine kolmandate riikide kaudu

Ameerika Ühendriikide rahapesu andmebüroo FinCEN koos Ühendriikide Rahandusministeeriumiga on avaldanud nimekirja riikidest, mille kaudu võidakse hoiduda Venemaale ja Valgevenele kehtestatud sanktsioonidest¹². Antud nimekirja kuuluvad ka Araabia Ühendemiraadid, Armeenia, Hiina, Türgi, Gruusia ja Usbekistan – riigid, millega on Eestil alates sõja algusest piiriüleste maksete maht kasvanud (vt ptk 1.3). Teada on vähemalt üks välismaal asetleidnud juhtum, kus nt Motorola süsteeme tarniti **Gruusia kaudu Usbekistani ja sealt edasi Venemaale**.¹³

Mitmed riigid, millega tehingute käibed kasvasid, on saanud rahvusvahelises meedias rohkelt kajastust seoses Vene-Ukraina sõja mõjudega. Kirjeldatud on nii sanktsioonist hoidumist kui ka migratsiooni Venemaalt. **RABile saadetud teadetest pole näha märkimisväärset sanktsioonist hoidumist läbi mainitud riikide**. Oluline on aga märkida, et ainuüksi tehing osapoolega loetletud riikides ei ole piisav põhjus RABile teate tegemiseks ning selle tõttu ei pruugi ISR teadetes kajastuda rahvusvahelises meedias kirjeldatud sanktsioonist hoidumise tüpoloogia. Samuti tuleb silmas pidada, et sanktsiooni mõju on pikaajaline ja laekuvast infost hakkavad suundumused välja joonistuma pikema ajaperioodi möödudes. Siinkohal tuleb ära märkida ka see, et keelatud kaupade müük ei ole otseselt finantssanktsioon vaid kaubandussanktsioon. Finantsasutustel on keelatud teha tehinguid, mis on sanktsiooni rikkuv, juhul kui nad tuvastavad sellised tehingud hooldusmeetmete käigus.

Avalikest allikatest on teada, et **Dubais kasvas Vene kodanike kinnisvara soetamine 2022. aasta kolme esimese kuuga 67%**.¹⁴ Mitmetes artiklites on toodud välja, et sõja majanduslike tagajärgede vältimine on Vene kodanike üks peamisi põhjusi migreeruda kodumaalt Araabia Ühendemiraatidesse (mis on arvatud FATFi halli nimekirja¹⁵). Sõja algusest alates on mitmed Vene ettevõtted registreerinud sinna juriidilise isiku, samuti on viidud Araabia Ühendemiraatidesse nt Vene seostega luksusjahte.¹⁶ Kuid laiemalt võib selleks põhjuseks olla ka, et Araabia Ühendemiraatidesse saab taotleda pikaajalist viisat läbi investeringu, st soetades kinnisvara väärtusega vähemalt 1 miljon AED.

---

¹² FinCEN ja BIS Joint Alert, The Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) ja the U.S. Department of Commerce's Bureau of Industry and Security, 28.06.2022, https://www.fincen.gov/sites/default/files/2022-06/FinCEN%20and%20Bis%20Joint%20Alert%20FINAL.pdf?fbclid=IwAR2kg0pdpB1adArR2g5jURKJIQbblq7YG_Ew2QiN-CEwT8Uf78fy32j9K5A4

¹³ Op-ed: Can Armenia and Georgia be sanctioned for helping Russia bypass international restrictions?, JAMNews, 14.07.2022, <https://jam-news.net/op-ed-can-armenia-and-georgia-be-sanctioned-for-helping-russia-bypass-international-restrictions/>

¹⁴ Wealthy Russians flee to Dubai to avoid sanctions, BBC, 05.05.2022, <https://www.bbc.com/news/business-61257448>

¹⁵ High-risk and other monitored jurisdictions, FATF, [https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

¹⁶ Why is the UAE a hot spot for Russians dodging sanctions?, Deutsche Welle, 12.03.2022, <https://www.dw.com/en/why-is-uae-a-hot-spot-for-russians-dodging-sanctions/a-61099194>

Piirülest maksete analüüs näitas, et sõja algusest alates toimusid Araabia Ühendemiraatidest laekumised kolmele suurele tehinguosalisele, kelle kohta on RABile esitatud rahvusvahelise sanktsiooni teateid (ISR).

Tähelepanuväärse asjaoluna on meedias välja toodud, et Vene Föderatsioon on Euraasia Majandusliidu liige, kuhu kuuluvad ka **Armeenia**, Valgevene, **Kasahstan** ja Kirgiisia. Armeenia ja Euroopa Liit on sõlminud ulatusliku ja laiendatud partnerluslepingu (CEPA), mille üks eesmärkidest on parandada ELi-Armeenia kahepoolseid kaubandusolusid.¹⁷ Armeenia kuulumine kahte liitu loob soodsad tingimused Venemaale kehtestatud sanktsioonist hoidumiseks.¹⁸

Alates sõja algusest on hüppeliselt kasvanud Vene kodanike migreerumine **Armeeniasse**. Meedias on viidatud, et ajavahemikus 24.02.2022 kuni 22.03.2022 on 268 Vene kodanikku registreerinud ettevõtte, 938 saanud FIE staatuse ja umbes 27 000 Vene kodanikku ja välismaalast avanud Armeenias konto.¹⁹ Oletatavalt on Venemaalt Armeeniasse migreerunud üle 100 000 inimese.²⁰ **Kuigi suuremahulised piirülesed maksed alates 2022 jaanuarist kuni aprillini on Armeeniasse kasvanud, ei viita RABile laekunud teated, et Eestiga seotud isikud üritaks hoiduda Armeenia kaudu sanktsioonist.** Ohuindikaatoriks on peatükis 1.3 kirjeldatud kiire ekspordi kasv Armeeniasse veebruarist 2022.

Samuti on rohkelt spekuleeritud, et **Türgi** võib kujuneda riigiks, mille kaudu üritatakse sanktsioonist hoiduda. Seejuures on teada, et mitmed Vene oligarhid on viinud oma luksusjahid Türki vältimaks sanktsioone.²¹ Sarnaselt Araabia Ühendemiraatidele pakub ka Türgi võimalust taotleda kodakondsust investeringu vastu, mille osas on huvi alates sõja algusest märkimisväärselt kasvanud.^{22,23} Lisaks on Vene kodanikel Türki sisenemine/viisa saamine lihtsustatud.²⁴ Meedias kirjeldatu viitab, et Venemaalt on Türki suundunud väga erineva profiiliga elanikkonda – kodanikuühiskonna edendajatest oligarhideni.^{25,26}

Sõja algusest kuni 30.06.2022 on RABile laekunud andmetest näha, et kahel juhul üritati hoiduda kaubandussanktsioonist läbi Türgi. Piirülestes maksetes paistavad silma kaks

---

¹⁷ Joint Proposal for a Council Decision on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Armenia, of the other part, Euroopa Komisjon, 25.09.2017, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017JC0037>

¹⁸ How Armenia Could Help Russia Break Sanctions, Geopolitical Monitor, 31.03.2022, <https://www.geopoliticalmonitor.com/how-armenia-could-help-russia-break-sanctions/>

¹⁹ As War Rages In Ukraine, Many Russians Are Starting New Lives In Armenia, Radio Free Europe/Radio Liberty, 29.05.2022, <https://www.rferl.org/a/ukraine-war-russians-starting-new-lives-armenia/31873808.html>

²⁰ Ukraine war: Russian anti-war protesters flee to Armenia hoping for safety, BBC, 28.05.2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-61564441>

²¹ 5 superyachts owned by Russian oligarchs have docked in Turkey, safe from Western sanctions, Business Insider, 16.05.2022, <https://www.businessinsider.com/russian-oligarch-super-yachts-dock-turkey-safe-sanctions-ukraine-putin-2022-5>

²² ACQUIRING PROPERTY AND CITIZENSHIP, The Investment Office of the Presidency of the Republic of Türkiye, <https://www.invest.gov.tr/en/investmentguide/pages/acquiring-property-and-citizenship.aspx>

²³ We can't see the future': Russians fleeing war seek solace in Istanbul, The Guardian, 24.03.2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/24/russians-fleeing-war-seek-solace-in-istanbul>

²⁴ Visa Information For Foreigners, Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2022, <https://www.mfa.gov.tr/visa-information-for-foreigners.en.mfa>

²⁵ Russians fleeing war and repression seek solace in Istanbul, Deutsche Welle, 02.07.2022, [dw.com/en/russians-fleeing-war-and-repression-seek-solace-in-istanbul/a-62325191](https://www.dw.com/en/russians-fleeing-war-and-repression-seek-solace-in-istanbul/a-62325191)

²⁶ 'We can't see the future': Russians fleeing war seek solace in Istanbul, The Guardian, 24.03.2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/24/russians-fleeing-war-seek-solace-in-istanbul>

juriidilist isikut, kelle maksed moodustavad arvestatava osa Türgi-suunalisest käibest ning kes läbivad ISR teateid.

5.2. Sanktsiooni kohaldamine

Sõja algusest kuni 30.06.2022 laekus RABile **545 ISR ehk rahvusvahelise sanktsiooni teadet** (võrdluseks, 2021. aastal sai RAB aastas kokku 99 ISR teadet), **millest 30 puhul tuvastas RAB finantssanktsiooni õiguspäraselt kohaldamata jätmise**. Selles ajavahemikus **andis RAB tagasisidet ligikaudu 400 teatele, vastas 151 selgitustaotlusele ja päringule ning väljastas üle 35 erandi**.

RABile laekus vahemikus 25.02.–30.06.2022 kokku 96 kaubandussanktsiooni teadet (ISR 5, „Muu sanktsiooni liigis toodud piirangute kohaldamine (v.a finantssanktsioon) või muu sanktsiooni liigi kohaldamise kahtlus“). Esitatud ISR 5 teadetest moodustavad 97% teated krediidasutustelt (kokku 92 teadet), seejuures on üks krediidasutus esitanud ligi 80% teadetest (77 teadet).

Enim on laekunud ISR 5 teateid **seoses puidutoodete ja saematerjaliga** (44 korral, ehk 43% ISR 5 teadetest). Järgnevad määrdeained, õlid ja keemiatooted ning mehhanismide osad. Teadetest ilmneb, et Eesti ettevõtete roll on tihtipeale transpordi- ja ekspedeerimisteenuse osutamine antud valdkonnas.

Laekunud ISR 5 teadetest ei ole näha teiste riikide näitel meedias kajastatud kaubandussanktsioonist hoidumist läbi Kesk-Aasia, Kaukaasia või Lähis-Ida riikide. Antud regionide riike on mainitud ISR 5 teadetes kokku 5 korral (kahel korral Türgit, ühel korral Kasahstani – kaup liikus läbi Kasahstani Hiinast Venemaale, ühel korral läbi Araabia Ühendemiraatide ja ühel korral Tadžikistani). Neljal juhul on teadetes ära märgitud luksuskaubana klassifitseeritavad tooted. Kahel juhul oli tegemist sõiduautode varuosadega, ühel juhul laevamootoriga ning ühel juhul jõusaalivarustusega.

RABile esitatud teateid läbivate isikute osas pole näha eurode ega liikmesriikide ametlikus vääringus nomineeritud pangatähtede väljavedu Venemaale või Valgevenesse. Täheldatud on üksikud kahtlusi Venemaa suunal. Vähesel määral võib täheldada Ukraina kodanike valuutavahetustehinguid, kuid tegemist on pigem väikese mahuga, mis läheb kokku sõjapõgenike profiiliga.

Vaatlusalusel perioodil on RABile laekunud notaritelt 8 ISR teadet. **Laekunud andmete analüüs viitab, et Vene kodanikel pole vaadeldaval perioodil suurenenud huvi soetada Eestis kinnisvara ja seeläbi Eestisse raha paigutada**. Ühel juhul on jäetud finantssanktsiooni õiguspäraselt kohaldamata maksete osas, millega VF kodanikust mitteresidendi deposiidi summa ületas 100 000 euro piiri.

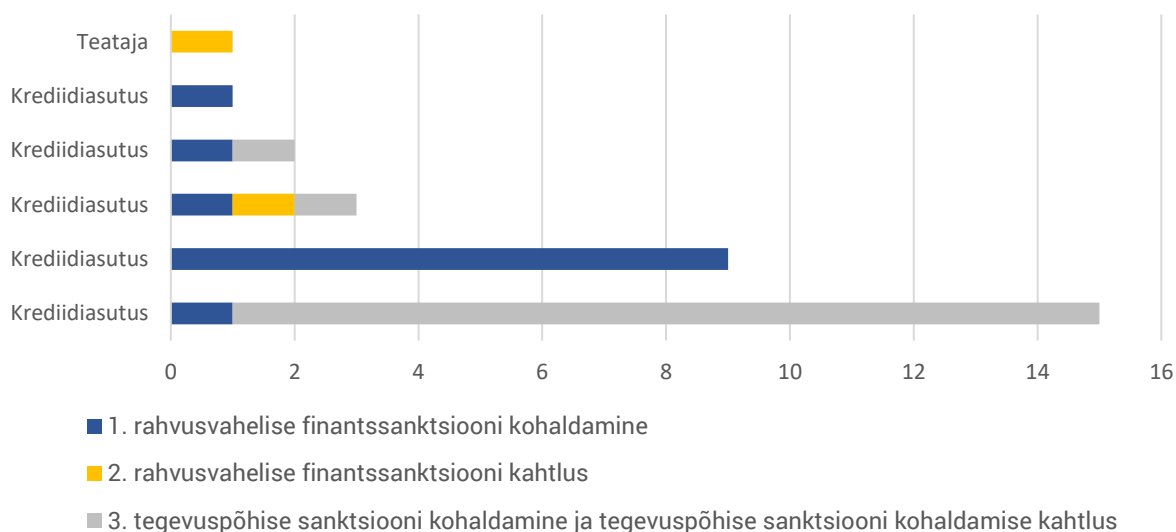
Alates Venemaa agressiooni algusest Ukrainas kuni 1.07.2022 tegi MTA sanktsiooniga seotud kontrollid 21 797 korral. Neist 439 juhul tuvastati rikkumised. Lisaks dokumentide ja kaupade kontrollidele on MTA tegelenud ka kaupade tagasisaatmise ja kinnipidamisega, samuti on seoses sanktsiooni rakendamisega olnud suur koormus klientide nõustamise ja partnerasutuste konsulteerimisega. Kaupade kinnipidamisel on väljakutseks olnud ohtlike ainete ladustamine.

Näited MTA praktikast sanktsioonist kõrvalehoidmise osas:

- Vale kaubakoodiga deklareerimine – näiteks saematerjal (kaubakood 4407) deklareeritakse kui puitkonstruktsioon (kaubakood 9406).
- Siht- või päritoluriigi kohta valeinfo esitamine – näiteks sanktsioneeritud kauba sihtriigiks märgitakse Kasahstan, kuigi kaup läheb Venemaale.
- Võltsitud dokumentide esitamine – näiteks esitatakse mõne EL liikmesriigi asutuse eriluba ekspordiks, produtseeritud lepingud vms, mis on võltsitud.
- Eurode varjatult Venemaale viimine.

5.3. Finantssanktsiooni mitteõiguspärane kohaldamine

RABi ülesannete sekka kuulub finantssanktsiooni kohaldamise õiguspärasuse hindamine (sanktsiooni kohaldamata jätmine ja valesti kohaldamine). Sellega seoses on RAB tuvastanud sõja algusest kuni 30.06.2022 30 ISR teadet mille puhul on finantssanktsioon jäetud õiguspäraselt kohaldamata (ISR 1 – rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamine – 12 korral; ISR 2 – rahvusvahelise finantssanktsiooni kahtlus – 2 korral; ISR 3 – tegevuspõhise sanktsiooni kohaldamine ja tegevuspõhise sanktsiooni kohaldamise kahtlus – 16 korral), mis moodustab 0,75% kõigist RABile samal perioodil esitatud ISR teadetest. Valdavalt on jäetud finantssanktsiooni õiguspäraselt kohaldamata seoses ISR 1 ja 3-ga, mis eelkõige puudutab krediidasutusi. Kõnealused finantssanktsiooni kohaldamata jätmised on enamjaolt seotud Vene kodanike hoiustega väärtuses üle 100 000 euro.

Joonis 21. RABile esitatud teadete arv, kus teataja on kohaldanud finantssanktsiooni mitteõiguspäraselt (Andmed: RAB)

5.4. Külmutatud vahendid

27. juuni seisuga oli neljas krediidasutuses Vene ja Valgevene sanktsioonirežiimide alusel (Euroopa Nõukogu määrused nr 269/2014 ja nr 765/2006) kokku külmutatud vahendeid ligi 12,6 miljoni euro ja MTA ettemaksukontol ligi 7,5 miljoni euro väärtuses.

Valdavalt on sõja algusest kuni 30.06.2022 vahendeid külmutatud ELi Nõukogu määruse (EL) nr 269/2014 alusel, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega kokku 30 korral ning 12 619 844 euro väärtuses. Ühel korral on vahendeid külmutatud ELi Nõukogu määruse (EL) nr 765/2006 alusel, mis käsitleb president Lukašenko ja teatavate Valgevene ametnike vastu suunatud piiravaid meetmeid: kokku 324,07 euro väärtuses.